

Ivo Samson

**Príspevok SR k rokovaniam
medzinárodných orgánov pre oblasť
ľudských práv: Ľudské práva – ochrana
práv dieťaťa**

Bratislava, október 2008

Výskumné centrum
Slovenskej spoločnosti
pre zahraničnú politiku, n.o.

VÝSKUMNÉ CENTRUM SFPA, N.O.

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o. (Výskumné centrum SFPA, n.o.) predstavuje mimovládne odborné pracovisko, ktoré sa špecializuje na výskum v oblasti medzinárodných vzťahov a zahraničnej politiky SR a zároveň poskytuje verejne prospešné služby v tejto oblasti.

Výskumné, organizačné a publikačné aktivity sa zameriavajú na tieto programy:

- Medzinárodná bezpečnosť
- Európske záležitosti
- Stredná a juhovýchodná Európa
- Východná Európa
- Hospodárska politika

O AUTOROCH

Ivo Samson pracuje vo Výskumnom centre SFPA, n.o. ako vedúci výskumný pracovník programu Medzinárodná bezpečnosť.

Projekt schválený v rámci grantovej schémy MZV SR pre rok 2008

Ev. č. 07/2008

- 1. Metodologický úvod (východiská, zdroje, literatúra, odkazy, poznámky)**
 - 1.1. Metodologické východiská spracovania príspevku**
 - 1.2. Oficiálne a neoficiálne dokumenty**
 - 1.3. Terminológia**
 - 1.4. Metóda uvádzania zdrojov**
- 2. Ľudské práva – ochrana práv dieťaťa**
- 3. Úvod**
- 4. Zhrnutie a interpretácia dokumentov o ľudských právach: podporná báza pre agendu práva dieťaťa**
 - 4.1. Dokumenty predchádzajúce prijatiu Dohovoru OSN o právach dieťaťa z roku 1989**
 - 4.1.1. Deklarácia práv človeka a občana**
 - 4.1.2. Dohovor o zabránení a trestaní zločinov genocídy**
 - 4.1.3. Všeobecná deklarácia ľudských práv**
 - 4.1.4. Dohovor o postavení utečencov**
 - 4.1.5. Dohovor o politických právach žien**
 - 4.1.6. Deklarácia práv dieťaťa**
 - 4.1.7. Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie**
 - 4.1.8. Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach**
 - 4.1.9. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach**
 - 4.1.10. Protokol o postavení utečencov**
 - 4.1.11. Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien**
 - 4.1.12. Deklarácia o odstránení všetkých foriem neznášanlivosti a diskriminácie na základe náboženstva alebo viery**
 - 4.1.13. Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu**

4.1.14. Deklarácia o práve na rozvoj

5. Ľudské práva a práva dieťaťa

6. Koncepcia „ľudskej bezpečnosti“ (human security)

7. Dohovor OSN o právach dieťaťa (UN convention of the Rights of the Child - UNCRC)

8. Ako definovať práva dieťaťa

9. Kontroverzie – tretie plochy pri diskusiách o právach dieťaťa

10. Kontroverzie sprevádzajúce Dohovor (DPD/CRC)

11. Afrika a práva detí

11.1. Deti a migrácia

11.2. Detské otroctvo

11.3. Detská práca

11.4. Obchod s deťmi

11.5. Zmluvné otroctvo

11.6. „Detské gerily“

11.7. Afrika a Komisia na budovanie mieru

11.8. Detskí vojaci vo vnútroafrických konfliktoch

11.9. Definícia „detského vojaka“ a jeho pozícia

11.10. Najviac postihnuté krajiny

12. Záver a agenda pre Slovensko ako odporúčania

13. Používané skratky

14. Použitá literatúra

1. METODOLOGICKÝ ÚVOD (VÝCHODISKÁ, ZDROJE, LITERATÚRA, ODKAZY, POZNÁMKY)

1.1. METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ SPRACOVANIA PRÍSPEVKU

Používaná metodológia sa opiera o empiricko-analytický prístup, pri ktorom sú minimalizované úvahové či teoretické postupy. Táto metóda sa spravidla opiera o množstvo naštudovaných a použitých zdrojov (tu sa autor nemohol vyhnúť tzv. „patch work“ princípu, teda kompilačnému porovnávaniu informácií zo strany uvádzaných dokumentov, poprípade tretích autorov) a o pragmatické ad hoc využitie týchto zdrojov pre potreby tematického zadania.

Cieľom autora bolo pokryť postačujúce a dostupné spektrum dokumentov, resp. odbornej, akademickej a expertnej literatúry, ktorá by zovšeobecňovala problematiku vzhľadom na stanovený rozsah práce.

1.2. OFICIÁLNE A NEOFICIÁLNE DOKUMENTY

Autor vychádzal buď z prístupných oficiálnych dokumentov (resp. ich citácií a odkazov na tieto dokumenty v dostupných zdrojoch) alebo z internetových stránok. Vzhľadom na to, že otázka práv detí je trvalou témou znepokojení medzinárodného spoločenstva, autor sleduje (s výnimkami) oficiálne dokumenty OSN už od počiatku existencie (a pôsobenia) tejto organizácie. Tento 'balík' dokumentov bol relatívne najmenej náročný a slúžil na ilustráciu záväzkov obsiahnutých v dokumentoch, ktoré sú v texte prezentované ako nutné faktografické pozadie alebo ako odkazová dokumentácia. Dátumy oficiálneho prijatia dokumentov (prezentácie, vstúpenie do platnosti) sa v oficiálnych dokumentoch líšia. Autor uvádza tie dátumy, ktoré sú uvedené v oficiálnych slovenských výberoch týchto dokumentov (tak, ako sú uvedené v „použitej literatúre“ na konci štúdie).

Internetové a expertné zdroje (sledované vzhľadom na aktuálnosť témy práv detí v Afrike niekedy už od 90. rokov, zväčša ale v úplne poslednom období polovice a druhej polovice desiatych rokov tohto storočia) sú už menej reprezentatívne čo do spoľahlivosti, autor preto preberá zodpovednosť za ich výber.

1.3. TERMINOLÓGIA

Terminológia vychádza v maximálnej možnej miere z overovaných slovenských prekladov medzinárodno-právnych dokumentov (OSN). Autor uvádza oficiálne znenie podľa (v literatúre uvedených) normovaných prekladov aj vtedy, ak sa preklad odchyľuje od gramatickej, štylistickej či špecificky sémantickej korektnosti). Slovenské preklady dokumentov sú uvádzané aj v oficiálnom jazyku OSN (spravidla v angličtine) a to opäť aj vtedy, ak sa anglický text nie úplne zlučuje s oficiálnou (britskou) jazykovou normou, resp. s nárokmi kladenými normatívne na britskú angličtinu.

V ostatných prípadoch, ktoré sa dotýkajú medzinárodno-politickej terminológie (práva detí v konkrétnych podmienkach, postavenie detí v konfliktoch), vychádza autor z vlastného dobrozdania pri prenose cudzojazyčných textov o slovenčiny.

V prípade dokumentov, ktorých názov sa v texte často opakuje, autor názov dokumentu nerozpisuje a uvádza jeho skratku/akronym, na čo v texte upozorní poznámkou pod čiarou.

1.4. METÓDA UVÁDZANIA ZDROJOV

Autor dal prednosť expertnej, neakademickej metóde „nepresýtenia“ textu poznámkami, či už pod čiarou alebo na konci štúdie. V poznámkach sú uvádzané len nutné vysvetlivky a spresnenia, popr. rozpis skratiek, akronymov, etc. S výnimkou práce na interpretácii medzinárodno-právnych dokumentov (dohovorov), kde autor prezentuje výber dokumentov a interpretuje ich vo „vlastnej réžii“, sú bez výnimky všetky použité, konzultované alebo relevantné zdroje uvedené v zozname použitej literatúry abecedne (podľa názvu dokumentu alebo priezviska autora) uvedené na konci práce).

2. ĽUDSKÉ PRÁVA – OCHRANA PRÁV DIEŤAŤA

3. ÚVOD

Všeobecný úzus označuje „práva dieťaťa“ (*rights of children, droites des enfants*) ako práva detí a dospelujúcich. Samotný termín „deti a dospelujúci“ a pomerne vágna sémantika medzinárodných dokumentov často vytvárajú problémy s normatívnym vymedzením veku, ku ktorému sa tieto práva vzťahujú. V úplne najkrikľavejšom prejave zneužívania detí a mladistvých (prípady detských vojakov) navyše patrí určenie veku ku kľúčovým hodnotiacim kategóriám, ktoré napokon definujú posudzovanie samotného atribútu „detský“ alebo „mladistvý“.

V tomto smere je zrejmé aj existencia kultúrnych rozdielov medzi chápaním kategórie dieťaťa v európskej (a vôbec západnej) civilizácii a neeurópskymi kultúrami, ktoré vykazujú značný posun smerom (nadol) pri hodnotení zrelosti jedinca – tieto rozdiely sa prejavujú v závislosti od spoločenskej akceptácie takej zrelosti (materstvo, „bojovnícky vek“).

Medzinárodno-právne dokumenty týkajúce sa práv detí, ktoré sú uvedené v tejto práci, sa sústreďujú – vzhľadom na pozíciu, ktorú má Slovenská republika zaujať v Rade OSN pre ľudské práva – na Organizáciu spojených národov. Treba pripomenúť, že ľudským právam, vrátane práv dieťaťa, sa venujú aj iné významné organizácie, ktorých je Slovenská republika členom (alebo účastníckym štátom) ako Rada Európy (RE), Európska únia (EÚ) či Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE). Autor sa sústredil jednak na dokumenty OSN, jednak na tie aspekty týchto dokumentov, ktoré sa týkajú práv dieťaťa či už priamo (to je menšina prípadov) alebo nepriamo.

4. ZHRNUTIE A INTERPRETÁCIA DOKUMENTOV O ĽUDSKÝCH PRÁVACH: PODPORNÁ BÁZA PRE AGENDU PRÁVA DIEŤAŤA

V chronologickom poradí sa myšlienka práv dieťaťa, spočiatku zasadená do všeobecných ľudských práv, manifestovala v nasledujúcich (hlavných) dokumentoch. Odhliadnuc od Deklarácie práv človeka a občana z čias Francúzskej revolúcie, výber sa týka dokumentačnej ľudsko-právnej bázy OSN. Popri OSN, prirodzene, existujú aj legislatívne úpravy problematiky ľudských (a viac či menej detských) práv: dokumenty RE, OBSE a dokumenty prijaté EÚ. Medzinárodno-právne dokumenty týchto regionálnych medzinárodných organizácií sa však odvolávajú v prvom rade na OSN ako svetovú organizáciu s najvyšším mandátom.

4.1. DOKUMENTY PREDCHÁDZAJÚCE PRIJATIU DOHOVORU OSN O PRÁVACH DIEŤAŤA Z ROKU 1989

4.1.1. DEKLARÁCIA PRÁV ČLOVEKA A OBČANA /DÉCLARATION DES DROITS DE L'HOMME ET DU CITIZEN/ (august 1789): Táto predchodkyňa všetkých ďalších ľudsko-právnych dokumentov neoperuje, samozrejme, ešte s kategóriou „dieťa“ alebo „mladistvý“. Referenčným rámcom nositeľov dnešných ľudských práv sú „ľudia“, „národ“, „človek“, „občan“. Sloboda týchto subjektov sa chápe ako uplatňovanie ich práv v zmysle *liberté* (pozri nižšie interpretácie pojmu „sloboda“). Kategória detí je síce v právach tejto deklarácie zahrnutá implicitne, ale deti (mladiství) sa samostatne nespomínajú.

4.1.2. DOHOVOR O ZABRÁNENÍ A TRESTANÍ ZLOČINOV GENOCÍDY /CONVENTION ON THE PREVENTION AND PUNISHMENT OF THE CRIME OF GENOCIDE/ (9. 12. 1948): V deklarácii sa hovorí o tom, že genocídou sa rozumie ktorýkoľvek z činov (sú špecifikované), spáchaných proti členom niektorej z národných, etnických, rasových alebo náboženských skupín. Toto vymedzenie sa tak nepriamo dotýka aj detí (čl. II). Menovite detí sa dotýka čin genocídy ako opatrenia smerujúceho k tomu, aby sa v tejto skupine bránilo rodeniu detí. Práve tak sa detí týka čin genocídy, charakterizovaný ako prevádzanie detí z jednej skupiny do druhej (čl. II).

Zhrnutie a interpretácia: Dohovor sa vzťahuje (nepriamo, neexplicitne) na deti, ktoré sú príslušníkmi vyššie uvedených skupín. Konkrétne detí sa dotýka odsek d v čl. II. Za genocídu sa považuje bránenie rodeniu detí. [Táto charakteristika sa môže teoreticky týkať aj Slovenskej republiky vzhľadom na nepotvrdené obvinenia vznesené v minulosti, že na Slovensku dochádzalo k násilnej sterilizácii rómskych žien.] Dohovor sa výslovne dotýka

detí, ak dochádza k ich násilnému premiestňovaniu z jednej skupiny do druhej. Deti sú na základe tohto dohovoru „zrovnoprávnené“ s dospelými s ohľadom na trestnú zodpovednosť tých, ktorí tento dohovor porušujú (čl. IV). Trestná zodpovednosť je umocňovaná tým, že všetky previnenia (podľa čl. III) sa nepovažujú za politické zločiny (čl. VII). Znamená to, že prípadným páchatelom sa už vopred upiera právo argumentovať politickými okolnosťami ako vojna, kríza, napätie a pod.

4.1.3. VŠEOBECNÁ DEKLARÁCIA ĽUDSKÝCH PRÁV /UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS/ (10. 12. 1948): Z preambuly tejto deklarácie vyplýva, že adresátom ľudských práv sú „ľudská rodina“, „ľudská osobnosť“, „ženy a muži“. V jednotlivých článkoch sú deti implicitne zahrnuté pod neosobnými označeniami „všetci ľudia“, „každý“, resp. „nikto“.

Zhrnutie a interpretácia: deti sa jednoznačne týka normatívna téza, že všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a v právach (čl. 1). Ak sa hovorí o dospelých, konkrétne o „plnoletých mužoch a ženách“, týka sa to práva uzavrieť manželstvo a založiť rodinu (čl. 16). Deti sú prirodzeným spôsobom nezohľadnené v požiadavke, aby „vôľa ľudu“ bola základom vládnej moci (čl. 21), keďže táto vôľa sa má prejavovať vo voľbách. Právo každého ako člena spoločnosti na sociálne zabezpečenie a na právo realizácie hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv, nevyhnutných pre dôstojnosť a slobodný rozvoj osobnosti „každého“ (čl. 22) logicky, aj keď nie výslovne, zahŕňa aj deti. A nakoniec (čl. 26), sú práva detí odvodené z práva ich rodičov voliť druh vzdelania pre svoje deti.

4.1.4. DOHOVOR O POSTAVENÍ UTEČENCOV /CONVENTION RELATING TO THE STATUS OF REFUGEES/ (18. 7. 1951): Dohovor sa nepriamo vzťahuje na deti tým, že pre účely tohto Dohovoru sa pojem utečenec vzťahuje na „ktorúkoľvek osobu“ (čl. 1). Tým sa na deti vzťahuje aj zákaz diskriminácie voči utečencom bez rozlišovania rasy, náboženstva alebo ich krajiny pôvodu (najmä čl. 3, 4, 7). Na deti sa nepriamo vzťahuje právo na bývanie pre utečencov (čl. 21) a záväzok pre zmluvné štáty, aby v oblasti základného vzdelania poskytl utečencom rovnaké podmienky, ako všetkým ostatným občanom (čl. 22). Tá istá povinnosť zmluvných štátov sa týka rovnakého zaobchádzania pri udeľovaní verejnej podpory ako svojim vlastným občanom (čl. 23). Ešte výraznejšie sa detí dotýka povinnosť zmluvných štátov upraviť práva utečencov, ktorí sa zákonne nachádzajú na ich území, v oblasti rodinných prídavkov, minimálnej vekovej hranice pre vstup do zamestnania, učňovského školstva a výcviku, ako aj práce žien a mladistvých (čl. 24).

Zhrnutie a interpretácia: Tam, kde z Dohovoru vyplýva, že ustanovenia sa týkajú dospelých, sa tie isté ustanovenia vzťahujú aj na deti z titulu práv zaručovaných ich rodičom. Tento Dohovor spája (bez bližšieho vymedzenia) pojmy ako „občan“, „štátny občan“, „občan viacerých štátov“, „osoba“ a „utečenec“. Všeobecne sa v tomto dokumente hovorí takmer výlučne o dospelých. Keď sa hovorí o utečencovi, niekedy tak nepriamo vylučuje dieťa z protekčného rámca tohto dohovoru. Taký môže byť prinajmenšom interpretačný politický záver. Táto nejednoznačnosť je však následne ošetrená v Protokole o postavení utečencov (z 31. 1. 1967).

4.1.5. DOHOVOR O POLITICKÝCH PRÁVACH ŽIEN /CONVENTION ON THE POLITICAL RIGHTS OF WOMEN/ (20. 12. 1952): Dohovor sa nevzťahuje na deti ani nepriamo, keďže sa zapodieva právami žien pri účasti na politickom živote. Len veľmi teoreticky vyplývajú z preambuly dohovoru implikácie pre mladistvých, keď dokument – s odvolaním sa na Chartu OSN – hovorí o zásade rovnoprávnosti mužov a žien.

4.1.6. DEKLARÁCIA PRÁV DIEŤAŤA /DECLARATION OF THE RIGHT OF THE CHILD/ (20. 11. 1959): Táto deklarácia je prvým dokumentom OSN, ktorý si všíma potreby osobitných záruk pre dieťa, keďže z dôvodu svojej fyzickej a duševnej nezrelosti takého osobitné záruky, starostlivosť a primeranú právnu ochranu potrebuje. Ako k referenčnému rámcu sa táto deklarácia hlási nielen k Charte OSN a k Všeobecnej deklarácii ľudských práv, ale aj k Ženevskej deklarácii práv dieťaťa z roku 1924.

Zhrnutie a interpretácia: Dokument má deklaratívny, všeobecný a apelačný charakter. V celkom desiatich zásadách odmieta diskrimináciu detí na základe rasy, farby, pohlavia, jazyka, náboženstva, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodového alebo iného postavenia. Pre dieťa sa požadujú výhody sociálneho zabezpečenia, právo na to, aby vyrastalo v rozvíjalo sa v zdraví. Pre deti, ktoré sú fyzicky, mentálne alebo sociálne postihnuté sa požaduje osobitné zaobchádzanie, výchova a starostlivosť. Požiadavka finančnej podpory štátu i ďalšia pomoc na zabezpečenie detí z veľkých rodín je len apelačná – je „žiaduca“. Nie príliš jasná je zásada č. 8, podľa ktorej dieťa musí byť za každých okolností „medzi prvými, komu bude poskytnutá ochrana a pomoc“. Spôsob formulovania tejto zásady vyvoláva oprávnenú otázku, pred kým má dieťa prednosť pri poskytovaní ochrany a pomoci. Deklarácia tiež zakazuje prijatie dieťaťa do zamestnania pred dosiahnutím príslušného minimálneho veku.

Zásady obsiahnuté v tejto deklarácii sú zväčša podrobnejšie rozpracované v najdôležitejšom dokumente OSN, týkajúceho sa práv dieťaťa – v Dohovore o právach dieťaťa z roku 1989.

4.1.7. MEDZINÁRODNÝ DOHOVOR O ODSTRÁNENÍ VŠETKÝCH FORIEM RASOVEJ DISKRIMINÁCIE /INTERNATIONAL CONVENTION ON THE ELIMINATION OF ALL FORMS OF RACIAL DISKRIMINATION/ (21. 12. 1965): V preambule dohovoru sa – s odvolaním sa na Chartu OSN – berie do úvahy zásada dôstojnosti a rovnosti všetkých ľudí, ich rovnosť pred zákonom a právo na rovnakú ochranu zákonom proti akejkolvek diskriminácii. Odsudzuje sa akékoľvek učenie o nadradenosti, založenej na rasovom rozlišovaní ako aj diskriminácia medzi ľuďmi podľa rasy, farby pleti alebo národnostného pôvodu. Týmto sa dohovor jednoznačne vzťahuje aj na deti. Rasová diskriminácia je potom podrobnejšie špecifikovaná najmä v článkoch 1 – 7.

Zhrnutie a interpretácia: Z hľadiska špecifickej ochrany práv dieťaťa však tento dokument neprináša – mimo preambuly – nič, čo by sa dalo konkrétne použiť pre špecifickú agendu

práv dieťaťa. Ak sa však „dieťa“ či „mladistvý“ považujú za súčasť všeobecných ľudských práv, potom je k tomuto účelu (ochrana práv dieťaťa) použiteľná celá časť I (vyššie uvedené čl. 1 – 7, kde sa odsudzuje diskriminácia na rasovom základe).

4.1.8. MEDZINÁRODNÝ PAKT O HOSPODÁRSKYCH, SOCIÁLNYCH A KULTÚRNYCH PRÁVACH / INTERNATIONAL COVENANT ON ECONOMIC, SOCIAL AND CULTURAL RIGHTS/ (16. 12. 1966):

Tento pakt sa vzťahuje na deti nepriamo („členovia ľudskej rodiny“, „ľudská osobnosť“, „slobodná ľudská bytosť“), ale v mnohých prípadoch aj priamo. V preambule sa – s odvolaním sa na Všeobecnú deklaráciu ľudských práv – hovorí o ideále slobodnej ľudskej bytosti, oslobodenej od strachu a núdze (sloboda v zmysle „freedom“ – pozri nižšie). Keď hovorí o práve na prácu (čl. 6) či o práve každého človeka na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky (čl. 7), tieto ustanovenia sa výslovne týkajú detí a mladistvých, keďže sa požadujú osobitné opatrenia pri ochrane detí a mládeže pred hospodárskym a sociálnym vykorisťovaním (čl. 10), štáty sú tiež vyzývané, aby určili vekovú hranicu, pod ktorou by detská práca mala byť zakázaná a trestaná podľa zákona (tamže). Na deti sa nepriamo vzťahujú aj povinnosti zmluvných strán u zabezpečiť právo každého na sociálne zabezpečenie, zahŕňajúc do toho právo na sociálne poistenie (čl. 9). Dokument žiada aj najširšiu možnú ochranu a pomoc pre rodinu, keďže táto inštitúcia zodpovedá za starostlivosť a výchovu maloletých detí a osobitnú ochranu požaduje pre matky v priebehu primeraného obdobia pred narodením a po narodení dieťaťa. Osobitné opatrenia sa majú robiť na ochranu a pomoc všetkým deťom a mládeži bez akejkoľvek diskriminácie na základe rodinného pôvodu (čl. 10). Od zmluvných strán u sa požadujú opatrenia na zníženie počtu potratov a dojčenskej úmrtnosti a opatrenia pre zdravý vývoj dieťaťa (čl. 12).

Zhrnutie: Tento dokument je typickým hybridom, v ktorom sa prelínajú práva dospelých, detí aj mladistvých. V porovnaní s inými dokumentmi (ešte pred Deklaráciou OSN o právach dieťaťa z roku 1989) sa v texte však už vyskytujú adresné odkazy na deti, resp. mládež. V niektorých prípadoch je tento ťažko použiteľný pre bipolárny svet, keďže sa v ňom požaduje rešpektovanie slobody rodičov zvoliť svojim deťom iné školy, než také, ktoré boli zriadené verejnými orgánmi, ktoré zodpovedajú takej minimálnej úrovni vzdelania, akú ustanovil alebo schválil štát a zabezpečovať náboženskú a morálnu výchovu ich detí v zhode s ich vlastným presvedčením (čl. 13). Napĺňanie ustanovení tohto u bolo napríklad v bývalých štátoch s de facto štátnou ideológiou marxizmu-leninizmu nereálne.

4.1.9. MEDZINÁRODNÝ PAKT O OBČIANSKYCH A POLITICKÝCH PRÁVACH /INTERNATIONAL COVENANT ON CIVIL AND POLITICAL RIGHTS/ (16. 12. 1966):

Tento je vo svojom referenčnom rámci opäť hybridný. V preambule sa dovoľáva na „všetkých členov ľudskej rodiny“, na prirodzenú dôstojnosť „ľudskej bytosti“ a na „jednotlivca“. Hovorí sa aj o právach „národov“. Možnosť právnej ochrany sa na základe tohto paktu priznáva ktorejkoľvek osobe, ktorej práva, alebo slobody uznané týmto právom boli porušené (čl. 2). Rovnaké práva sa zaručujú mužom aj ženám (čl.

3). Pakt sa niekedy vzťahuje na práva, ktoré sa logicky týkajú dospelých, ako napr. právo slobodne opustiť ktorúkoľvek krajinu, aj svoju vlastnú (čl. 12), poprípade právo „všetkých osôb“ na rovnosť pred súdom (čl. 14). Na niektorých miestach sa však tento dokument dotýka aj detí, resp. mladistvých. To sa týka zákazu mučenia a krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania (čl. 7), zákazu držať niekoho v otroctve alebo nevoľníctve a zákaz vykonávania nútenej alebo povinnej práce (čl. 8). Konkrétne mladistvých sa týka požiadavka, aby v trestnom konaní proti mladistvým sa vzal do úvahy ich vek a skutočnosť, že je žiaduce usilovať sa o ich nápravu (čl. 14). Detí sa nepriamo dotýka aj zákaz akejkoľvek vojnovnej propagandy (čl. 20), ako aj ustanovenie, že rodina je prirodzenou a základnou jednotkou spoločnosti a má právo na ochranu spoločnosti a štátu (čl. 23). Explicitne a priamo sa detí týka právo na nediskrimináciu podľa rasy, farby, pohlavia, jazyka, náboženstva, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku, alebo rodu, dieťa má výslovne právo na takú ochranu, ktorá mu patrí s ohľadom na jeho postavenie maloletého zo strany rodiny, spoločnosti a štátu. Podľa tohto paktu sa každé dieťa registruje okamžite po narodení a dostane meno. Každé dieťa má právo na štátnu príslušnosť (čl. 24).

Zhrnutie a interpretácia: V dokumente sa opäť všeobecne až neusporiadane prelínajú politické a občianske práva vzťahujúce sa na dospelých a popritom osobitne práva mladistvých a osobitne práva detí. Niektoré ustanovenia, napr. ustanovenie o tom, že sa nesmie vykonávať služba vojenskej povahy na základe presvedčenia sa nepriamo vzťahuje na vojenskú službu detí v rozvojových krajinách. Popri tejto problematike občianskych a politických práv je tento pakt prelomový v tom, že na jeho základe sa (v časti IV) zriaďuje Výbor pre ľudské práva, ktorého činnosť a právomoci sú podrobne rozpísané.

4.1.10. PROTOKOL O POSTAVENÍ UTEČENCOV /CONVENTION RELATING TO THE STATUS OF REFUGEES/ (31. 1. 1967): Tento protokol sa odvoláva na Dohovor o postavení utečencov z roku 1951. Precizuje pojem „utečenca“ a potvrdzuje geografickú neobmedzenosť práv utečencov. Nepriamo, ale jednoznačne sa tak tento protokol vzťahuje aj na deti a mladistvých.

4.1.11. DOHOVOR O ODSTRÁNENÍ VŠETKÝCH FORIEM DISKRIMINÁCIE ŽIEN /CONVENTION ON THE ELIMINATION OF ALL FORMS OF DISCRIMINATION AGAINST WOMEN/ (18. 12. 1971): Tento dohovor požaduje opakovane zrovnoprávnenie mužov a žien a detí sa tak týka len nepriamo. Na deti ženského pohlavia, najmä v rozvojových krajinách, sa vzťahuje znepokojenie uvedené v preambule, že v podmienkach chudoby majú ženy najmenší prístup k výžive, zdravotníctvu, vzdelaniu a k iným potrebám. Deti sú výslovne spomenuté iba v súvislosti s prínosom ženy k blahu rodiny a pri výchove detí. Výraz „diskriminácia žien“ je definovaný ako akékoľvek robenie rozdielu alebo obmedzení na základe pohlavia.

Zhrnutie a interpretácia: Dokument je zameraný predovšetkým na diskrimináciu žien (a nepriamo detí ženského pohlavia) v rozvojových krajinách, keďže zdôrazňuje potrebu odstránenia apartheidu, všetkých foriem rasizmu, rasovej diskriminácie, kolonializmu,

neokolonializmu, agresie a cudzej okupácie a nadvlády. Práva vyplývajúce z tohto dokumentu pre ženy čiastočne prechádzajú do politických práv (voľby, verejný politický život), teda do oblasti, ktorá sa už detí netýka.

4.1.12. DEKLARÁCIA O ODSTRÁNENÍ VŠETKÝCH FORIEM NEZNÁŠANLIVOSTI A DISKRIMINÁCIE NA ZÁKLADE NÁBOŽENSTVA ALEBO VIERY /DECLARATION ON THE ELIMINATION OF ALL FORMS OF INTOLERANCE AND OF DISCRIMINATION BASED ON RELIGION OR BELIEF/ (25. 11. 1981): Úvodná časť tejto deklarácie sa obracia – s odvolaním sa na Chartu OSN – na „všetkých ľudí“ (to keď sa hovorí o rovnosti vrodenej všetkým ľuďom). V ďalšej časti textu sa – bez referencie na nejaký iný dokument – hovorí o „ľudstve“, poprípade „ľuďoch“ (čl. 3). V samotnom texte sa subjektom práva na odstránenie všetkým foriem neznášanlivosti a diskriminácie stávajú vymedzovacie zámená „každý“ a – pri negatívnom vymedzení – „nikto“.

Zhrnutie a interpretácia: Keďže otázky náboženstva a viery bývajú spravidla vecou, o ktorej v mene detí rozhodujú rodičia, širšia rodina, poprípade kultúrna komunita, v ktorej sa dieťa nachádza, neprekvapuje, že „dieťa“ ako kategória sa v dokumente neobjavuje ako objekt.

Právo na organizovanie života vnútri rodiny podľa náboženstva alebo viery majú rodičia alebo poručníci. Tí môžu konať podľa toho, čo je podľa nich pre správnu výchovu dieťaťa vhodné (čl. 5). Dieťaťu sa konkrétne a priamo umožňuje právo na prístup ku vzdelaniu vo veciach náboženstva a viery, ale opäť podľa želania svojich rodičov, alebo poručníkov. Proti ich vôli nesmie byť dieťa prinútené vzdelávať sa v náboženstve (čl. 5). Dokument však súčasne paradoxne tvrdí, že „najlepšie záujmy dieťaťa sú prvoradé“. Neurčuje však, kto najlepšie nerozhoduje o záujmoch dieťaťa. Z kontextu sa ale dá dedukovať, že sú to opäť rodičia, resp. poručníci. Autonómiu pri rozhodovaní však dieťa výslovne požíva vtedy, ak nie je v opatere rodičov, alebo poručníkov. Potom musia byť vo veciach náboženstva náležite zohľadnené výslovné želania detí. Dokument ale nikde neuvádza, ako a za akých okolností sa smie prejaviť želanie dieťaťa, keď nie je v opatere rodičov, alebo poručníkov a kto môže za dieťa prebrať zodpovednosť za jeho rozhodnutie.

4.1.13. DOHOVOR PROTI MUČENIU A INÉMU KRUTÉMU, NELUDSKÉMU ALEBO PONIŽUJÚCEMU ZAOBCHÁDZANIU ALEBO TRESTANIU /CONVENTION AGAINST TORTURE AND OTHER CRUEL INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT/ (1984): Subjektmi práv obsiahnutých v tomto dohovore sú „všetci členovia ľudskej rodiny“. V preambule sa tiež hovorí, že tieto práva vyplývajú z prirodzenej dôstojnosti „ľudskej bytosti“. V negatívnom zmysle sa používa vymedzovacie zámeno „nikto“, keď sa hovorí, že nikto nesmie byť podrobený mučeniu alebo krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Zhrnutie a interpretácia: Všeobecne sa pod adresámi práv obsiahnutých v tomto dohovore môžu, samozrejme, rozumieť aj deti. V súvislosti s účasťou detí na vojnových konfliktoch je tento dokument použiteľný pre deti aj mladistvých preto, že niektoré články sa odvolávajú výslovne na realitu vojnových konfliktov. V bežnom živote sa však tento dokument nevzťahuje na týranie detí a fyzické tresty, ak sa odohrávajú v rodine. Rodinné násilie tak týmto dohovorom nie je nijako ošetrované. Výslovne sa totiž uvádza, že ide o bolesť alebo utrpenie, ktorú spôsobuje verejný činiteľ či iná osoba pri výkone svojej funkcie, prípadne sa tak stane na ich podnet alebo s ich súhlasom či vedomím (čl. 1 a 16). Dôležité je, že deti sú týmto dokumentom, podobne ako dospelí, chránené pri vojnových konfliktoch, čo sa vzťahuje na situáciu detí v postavení tzv. detských geríl (detských vojakov). Nie je možné odvolávať sa na nejaké výnimočné okolnosti, nech sú už akékoľvek – vojnový stav, hrozba vojny či politická destabilizácia a iné verejné ohrozenie (čl. 2).

4.1.14. DEKLARÁCIA O PRÁVE NA ROZVOJ /DECLARATION ON THE RIGHT TO DEVELOPMENT/

(4. 12. 1986): Táto deklarácia opakuje vo všeobecnej forme práva subjektov a povinnosti štátov, ktoré sú v doslovnej či pozmenenej podobe obsiahnuté v iných, predchádzajúcich dokumentoch o ľudských právach. Nová dimenzia, ktorá sa doteraz neobjavovala, predstavuje špeciálne zameranie tejto deklarácie na „rozvoj“. Adresáti deklarovaných práv na rozvoj sú v preambule označovaní ako „ľudské bytosti“, pre ktoré sa požaduje právo na všestranný rozvoj. Ďalším paralelným adresátom práv obsiahnutým v dokumente je „národ“. Pri nároku na rešpektovanie a dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd dokument hovorí menom „všetkých“ a pri požadovaní odstránenia masového a hrubého porušovania ľudských práv hovorí táto deklarácia menom „národov a jednotlivcov“. Všetky tieto subjekty môžu interpretačne zahŕňať aj deti, aj keď pojem „dieťa“ alebo „mladistvý“ sa v texte dokumentu neobjavuje ani raz.

Zhrnutie a interpretácia: Tým, že deklarácia hovorí hneď v prvom článku o práve každej ľudskej bytosti a o práve všetkých národov na účasť okrem politického aj na ekonomickom, sociálnom a kultúrnom rozvoji, sú deti a mladiství implicitne súčasťou referenčného rámca adresátov / subjektov práv obsiahnutých v tomto dokumente.

Pri interpretácii deklarácie *ad hoc* sa na deti môže vzťahovať aj konštatovanie úzkeho vzťahu medzi odzbrojením a rozvojom. Prepojenie odzbrojenia a práva na rozvoj sa môže špecificky vzťahovať na deti v rozvojových krajinách, ktoré sú používané v ozbrojených konfliktoch.

V celej deklarácii opäť prevažuje chaoticky pôsobiace neorganické prepojenie v rovine hromadných adresátov práv: štáty, národy, rozvojové krajiny. Súčasná agenda je prekrývaná historickou dimenziou kolonializmu, neokolonializmu a apartheidu. To na druhej strane robí z tejto deklarácie dokument využiteľný v podmienkach rozvojového sveta, kde sa deti zneužívajú vo vojnových konfliktoch i pri rehabilitáciách detských vojakov.

Verbálne hovoriť deklarácia len veľmi paušálne o povinnosti štátov – požaduje, aby štáty „prijali rozhodné opatrenia“ – čo neumožňuje jednoznačné monitorovanie záväzkov zmluvných strán. Normatívnosť je navyše v texte často oslabovaná. Popri výzvach, ktoré hovoria, že *štáty sú povinné* prijať kroky vedúce k realizácii tohto dokumentu sa v texte používa aj oslabená podmieňovacia forma: *štáty by mali* (čl. 6 – 8).

5. ĽUDSKÉ PRÁVA A PRÁVA DIEŤAŤA

Diskusia o právach dieťaťa je komplementárna k ľudským právam, ale nie je s nimi celkom identická. Niekedy sa preto tento problém rieši aj tým, že sa hovorí o „ľudských právach dieťaťa“. Všeobecne prevláda konsenzus, že deťom, resp. dospelujúcim ľuďom by mali byť zaručené také všeobecné práva ako:

- právo na bývanie
- právo na život spolu s rodičmi, resp. príbuznými
- právo na rozvoj vlastnej osobnosti
- právo na rozvoj vlastného talentu
- právo na to, aby dieťa (resp. dospelujúci človek) bolo rešpektované

Všetky tieto a ďalšie odvodené práva však narážajú na problém ručenia za implementáciu týchto práv. Pri konfrontácii s faktorom vymožitelnosti práva, resp. s inštitúciou, ktorá je zodpovedná za vykonateľnosť práv dieťaťa, prestáva byť konsenzus jednoznačným. Nepriamo sa to týka aj základného dokumentu v oblasti dodržiavania práv dieťaťa, ktorým je Dohovor OSN o právach dieťaťa (UN convention of the Rights of the Child - UNCRC). Tento medzinárodný dohovor (prijatý VZ OSN v roku 1989) predstavuje hlavný referenčný rámec pre medzinárodnú ochranu ľudských práv dieťaťa. Formálne je UNCRC nesporným úspechom, keďže ho do roku 2008 ratifikoval takmer celý svet, t.j. všetky členské krajiny OSN s výnimkou Somálska a USA. Je možné povedať, že DPD / CRC nastavil špičkový a univerzálne akceptovaný štandard pre ochranu práv dieťaťa. Aj tu však deklamovaná a deklarovaná rovina naráža na *realpolitik*, t.j. na implementáciu, vymožitelnosť či vykonateľnosť DPD/CRC.

V oblasti ľudských práv, ak ich vzťahujeme na práva dieťaťa existuje klasický rozpor medzi princípom a praxou. To znamená, medzi tým, k čomu sa zmluvné štáty zaväzujú a tým, čo reálne robia.

Oblasť práv dieťaťa je o niečo zložitejšia ako oblasť všeobecných ľudských práv preto, že pokusy štátov privlastniť si výchovu detí sa často ukázali ako ideologicky účelové. K odstrašujúcim príkladom patria štátno-výchovné „kúry“ v socializmov rôzneho razenia, predovšetkým socializmov v nacistickej a komunistickej réžii. Táto zlá skúsenosť moderných dejín vedie často k tomu, že sa naopak hypertrofizuje úloha rodiny a s ňou spojených tradičných hodnôt. Lenže tieto sú zase často previazané s kultúrnymi a náboženským tradíciami, ktoré sú niekedy v rozpore s modernistickým chápaním práv dieťaťa.

6. KONCEPCIA „ĽUDSKEJ BEZPEČNOSTI“ (HUMAN SECURITY)

Ešte kým bude možné prikrčiť k diskusii o zatiaľ najdôležitejšom dokumente ochraňujúceho práva dieťaťa (DPD/CRC), je azda potrebné vyjasniť si koncepciu bezpečnosti a slobody človeka, keďže s týmito pojmami medzinárodné dokumenty o ochrane ľudských (a detských) práv permanentne operujú.

Hlavný medzinárodný dohovor o právach dieťaťa (DPD/CRC) je čiastočne spochybňovaný v krajine, ktorá sa považuje za priekopníka tak slobody, ako aj práv dieťaťa. To si vyžaduje určité objasnenie terminológie „bezpečnosti“ a „slobody“.

Samotná bezpečnosť je v USA chápaná trochu odlišne ako v Európe a v tzv. západnom svete, poprípade v tzv. rozvojovom svete vôbec. Aj medzi západnými štátmi však existujú dosť značné odlišnosti pri vymedzovaní pojmu bezpečnosť: v anglickom chápaní je určitý rozdiel medzi pojmom „security“ a pojmom „safety“ ako dvoch druhov bezpečnosti, keď v prvom prípade ide o skôr o politicko-vojenskú bezpečnosť, teda o „národnú bezpečnosť“ v tom druhom o bezpečnosť, ktorá sa vzťahuje k bezpečnosti jedinca, osobnosti. Tento rozdiel nie je vôbec pravidlom a v textoch bezpečnostných dokumentov v celom anglickom (po anglicky hovoriacom) svete môžeme naraziť na nejednotný úzus.

Ten istý problém sa týka interpretácie „slobody“. V oblasti ľudských práv je „sloboda“ (ako ju chápeme v slovenčine, resp. v češtine) chápaná ako sloboda človeka (ľudskej bytosti) **od** strachu nemať rovnaké príležitosti na rozvoj vlastného potenciálu. Taká sloboda (v anglickom vyjadrení ako *freedom*) sa tu chápe v modernom poňatí na rozdiel od klasického pojmu sloboda (ktorý sa v angličtine vyjadruje termínom *liberty*). „Liberty“ je sloboda, ktorá si niečo nárokuje, teda aj ľudské práva, ale pôvodne išlo o nárokovanie si najmä slobody náboženstva, pohybu, práva na vyjadrenia názoru. Na druhej strane „freedom“ je moderným, alebo skôr postmoderným rozšírením „liberty“ na takú slobodu, v ktorej už človek požaduje viac: projektované do ľudských práv, si už človek nárokuje nie iba vykonávanie (dnes už samozrejmych) práv, ale požaduje aj oslobodenie od porušovania nových aspektov svojich klasických práv.

V tejto dimenzii slobody, ktorú slovenčina terminologicky nijako neodlišuje od pôvodného chápania „nárokujúcej si“ slobody („liberty“) ide už o slobodu, totiž oslobodenie od strachu, obáv, dokonca aj od žiadostí. Zohľadnené v právach dieťaťa sa toto môže týkať napr. slobody **pred** nemiestnou reklamou, pornografiou, demagógiou, omamnými látkami, sexuálnym zneužívaním, etc. Toto všetko je nie „liberty“, ale „freedom“. Takto chápané ľudské práva dieťaťa sa týmto spôsobom koncentrujú na odstraňovanie či prevenciu pred situáciami, ktoré obmedzujú slobodu rozvoja potenciálu dieťaťa smerom k takej ľudskej bytosti, ktorá by si do svojej dospelosti prinášala nevýhodu zážitkov praktizovaného a tým sociálne legitimizovaného násillia (chudoby, rôznej inej diskriminácie a spoločenskej exklúzie vôbec). Preventívne odstraňovanie pre ľudskú, menovite detskú bezpečnosť, sa tak stáva kľúčovou prioritou práv dieťaťa.

Ak sa pokúsime zhrnúť problematiku ľudskej bezpečnosti a ľudskej slobody, potom môžeme konštatovať dve základné zistenia:

- Práva dieťaťa tým, že sú v súčasnosti vysoko pertraktovanou celosvetovou témou, si získali takú deklamatívnu podporu od svetového spoločenstva, že formálne dosahujú vyšší štandard ako ľudské práva a venuje sa im aj viac pozornosti ako ľudským právam.
- Vďaka tomu, že práva dieťaťa sú súčasťou všeobecných ľudských práv, t.j. ľudskej bezpečnosti, je možné konštatovať, že samotnej ľudskej bezpečnosti ako kategórii zatiaľ chýba také normatívne zázemie, akým disponujú práva dieťaťa.
- Veľkým problémom sú protekcionárske tendencie k právam dieťaťa, t.j. bezvýhradný konsenzus (príjajmeňšom formálny) „dospelého sveta“ pri vyhlasovanom preberaní zodpovednosti za nedospelých. Tým sa podľa niektorých kritikov neprimerane zdôrazňuje zraniteľnosť a bezprávnosť detí.
- Podľa týchto názorov sa nedoceňujú ich vlastné schopnosti úsudku, autonómnosť reakcie na danú situáciu a popiera sa tak nielen ich schopnosť, ale aj legitimita rezistencie voči bezpráviu, ako je toto definované v medzinárodnom práve.
- S ohľadom na tradície, definíciu „bezpečnosti“ a „slobody“ vidí časť spoločnosti v USA (ako tradovanému „vodcovi“ západného sveta) práva dieťaťa smerujúce k slobode - k „liberty“ (výsada dospelých!) ako nebyvalé narušenie rovnováhy v spoločnosti.

Sú to často práve tieto dôvody, ktoré treba vidieť za zdanlivo nepochopiteľným odmietnutím ratifikovať DPD/CRC.

7. DOHOVOR OSN O PRÁVACH DIEŤAŤA (UN CONVENTION OF THE RIGHTS OF THE CHILD - UNCRC)

Tento kľúčový dokument (DPD/CRC), ktorý bol prijatý v OSN v r. 1989, sa všeobecne považuje za prvý univerzálny ľudsko-právny dohovor. Kombinuje sociálne, kultúrne a hospodárske práva spoločne s politickými a občianskymi právami. Z tohto dôvodu sa tak DPD/CRC niekedy označuje za “holistický dokument“ z dôvodu komplexného prístupu k riešeniu problematiky práv dieťaťa.

V skutočnosti tento dokument presahuje predchádzajúce deklarácie o právach detí, či už boli explicitné alebo len zahrnuté (dedukovateľné) v iných ľudsko-právnych dokumentoch. DPD/CRC prvýkrát zahrnuje do svojej agendy aj abstraktnejšie hľadiská ochrany práv dieťaťa ako napr. otázku „detskej identity“, teda vonkoncom moderný, ba post-moderný termín.

8. AKO DEFINOVAŤ PRÁVA DIEŤAŤA

Koncepcia práv dieťaťa sa organicky vyvinula nielen z hnutia za ľudské práva, ale celkovo zo spoločenskej, výchovnej a psychologickej objednávky, ktorá pramenila zo zmien v Európe predovšetkým po Francúzskej revolúcii. Ale už aj pre touto revolúciou je možné nájsť konštitutívne prvky pre utváranie tak ľudských prív, ako aj práv dieťaťa. Ide predovšetkým o štátom normativizovanú povinnú základnú školskú dochádzku, alebo o kritiku prác detí v procese industrializácie v 19. storočí.

Úplnou prehistóriou v našich stredoeurópskych podmienkach je činnosť Jána Ámosa Komenského, ktorý sa vo vzťahu k propagácii práv dieťaťa (17. storočie) nedá nikdy preceniť. J. A. K. by sa aj v činnosti slovenských predstaviteľov v Rade OSN pre ľudské práva mohol stať čímsi ako „vývozný artikel“...

Akýsi nový variant hnutia za oslobodenie dieťaťa („Child Liberation Movement“) sa rozvinulo v 70. rokoch minulého storočia. Celkom v súlade s rebelantskou povahou búrania údajných či skutočných mýtov sa diskusia o právach či ochrane detí posunula ku kritike doterajších prístupov. Požadoval sa odklon od tradičných paternalistických postojov (zraniteľnosť bezprávných ľudských bytostí) smerom k požiadavkám autonómie a väčšieho práva detí a hlavne mladistvých na sebaurčenie. Sem patria aj experimenty so znižovaním veku voličov v niektorých krajinách, konkrétne zavádzanie volebného práva od 16 rokov.

Tieto zmeny, hoci boli len čiastočne realizované, niesli v sebe filozofickú myšlienku odstránenia domnejšej diskriminácie detí tým, že sa nachádzajú vo faktickom stave kontroly zo strany inštitúcií ovládaných dospelými. V extrémnych prípadoch sa kritika zástancov hnutia za oslobodenie dieťaťa obracala dokonca proti údajne diskriminačnému vplyvu samotnej rodiny.

OSN na tento spoločenský pohyb reagovala až neskôr tým, že skoncipovala vôbec prvý právne záväzný dokument o právach dieťaťa. Týmto dokumentom nie je nič iné, než práve Dohovor OSN o právach dieťaťa. Trvalo však dlhšie, kým bol tento dokument prijatý, schválený a otvorený na podpis a pristúpenie rezolúciou VZ OSN z 20. 11. 1989.¹

¹ 20. november 1989, deň schválenia tohto návrhu, sa dnes spomína ako Medzinárodný deň práv dieťaťa.

9. KONTROVERZIE – TRECIE PLOCHY PRI DISKUSIÁCH O PRÁVACH DIEŤAŤA

Jednou z hlavných a doteraz uspokojivo nevyriešených problematických plôch agendy práv dieťaťa je väzba na ľudské práva, poprípade iné špecifické aspekty ľudských práv, ku ktorým patria napr. aj ženské práva. Všeobecne svet (reflexia roku 2008) akceptoval tézu, že ochrana práv dieťaťa odráža ľudsko-právnu dimenziu celej spoločnosti – či už svetovej komunity alebo konkrétnej spoločnosti daného štátu.

Akási Achillova päta Dohovoru o právach dieťaťa spočíva v možnosti overovať dodržiavanie, alebo na druhej strane nedodržiavanie pravidiel. Samotný DPD / CRC disponuje iba jedným nástrojom: štáty prezentujú správy Výboru na ochranu práv dieťaťa (Committee on the Rights of the Child). Prax je, prirodzene, taká, že štáty nepodávajú sťažnosti na seba samých. Tento mechanizmus monitoringu slúži na to, aby Výbor mal k dispozícii oficiálne údaje o dodržiavaní DPD / CRC a mohol následne vydávať hodnotenia jednotlivých štátov.

Ak odhliadneme od (často účelovo hyperkritických hodnotení mimovládnych organizácií, majúcich ochranu práv detí vo svojej agende, potom jediným monitorujúcim inštrumentom pre Výbor ostávajú tieto oficiálne vládne / štátne správy, ktorých hodnovernosť je výrazne závislá od stupňa demokracie a etatickej kontroly v príslušnej krajine. Výbor tak musí improvizovať svoje záverečné hodnotenia a odvodzovať ich od možných či už účelovo-štátnych (profesionálne zameraných skôr na apologetiku) alebo účelovo-mimovládnych (profesionálne zameraných skôr na kritiku) inštitúcií. V oboch prípadoch je objektivita záverečného hodnotenia sporná.

Práva dieťaťa nemusia vždy v súlade so zvykovým právom rodiny, dokonca ani v postmoderných západných spoločnostiach. K charakteristickým trecím plochám patrí nepísané právo telesných trestov pre deti. Ak sa telesné / fyzické násilie „živelne“ použije medzi dospelými, právne systémy jednotlivých krajín takýto postup klasifikujú ako trestný čin. Ak sa princíp fyzického násillia uplatňuje v iných reláciách – najmä v relácii dospelí / rodičia – deti potom nijaký medzinárodný konsenzus neexistuje. Práve tak málo ošetrované je v medzinárodnom práve, ako aj v jednotlivých národných právnych systémoch násillie medzi deťmi samotnými, teda detsko-detské fyzické násillie. Tu nijaká medzinárodná právna norma neexistuje.

Spoločenská diskusia sa zatiaľ netýkala samotného princípu použitia násillia voči deťom, ale skôr iba „adekvátnosti“ použitých metód, prostriedkov a nástrojov trestu. napriek viac-menej jasnej interpretácii ochrany práv dieťaťa (zabezpečenia slobody dieťaťa v zmysle „freedom“), t.j. slobody nie voči niečomu, ale pred niečím, sa v súčasnosti len málo štátov odhodlalo na zakotvenie trestno-právnych dôsledkov použitia násillia voči deťom („corporal punishment of children“)² v svojich legislatívach.

Iným problémom práv dieťaťa, ktorý je charakteristický skôr pre niektoré mimoeurópske kultúry, je diferenciácia medzi deťmi vzhľadom na poradie narodenia (prvorodenosť, „primogenitúra“) detí mužského pohlavia, jednak diferenciácia detí podľa pohlavia vôbec.

² UN Study on Violence to Children

Preferovanie detí mužského pohlavia v rodiny v rodine patriarchálneho modelu (väčšina nezápadných kultúr) sa v týchto prípadoch premieta do postavenia v rodine, do šancí na vzdelanie, do práva dediť majetok, do šancí na osobnostný rozvoj a na prednostné právo na zamestnanie až po hierarchicky stanovené preferencie (problematika postavenia dievčat v muslimských spoločnostiach).

10. KONTROVERZIE SPREVÁDZAJÚCE DOHOVOR (DPD/CRC)

Pod DPD/CRC dlhodobo chýba ratifikácia USA. Napriek tomu, že Dohovoru vyjadril ratifikačnú podporu takmer celý svet, USA (spolu so Somálskom³) ostávajú krajinami, ktoré práva dieťaťa zatiaľ neratifikovali.

Vzhľadom na to, že USA sú považované za poprednú demokraciu a navyše za akési mocenské stelesnenie západného „civilizovaného“ sveta, je absencia amerického ratifikačného podpisu zdanlivo znepokojujúca. Podpora DPD/CRC je totiž drvivá nielen medzi členskými štátmi, ale aj v prostredí najvýznamnejších a najrôznejších neštátnych (nie nutne mimovládnych) organizácií. V r. 2008 (do októbra/novembra 2008) vyše 300 organizácií, ktoré reprezentujú záujmy náboženských, vzdelávacích, zdravotníckych, humanitárnych, pracovných, sociálnych a iných organizácií ratifikáciu DPD/CRC podporilo.

Výhrady USA proti tomuto dohovoru odsúhlasilo len niekoľko málo (politických) organizácií, ktoré s odporcami dohovoru v DPD/CRC súhlasia na základe niekoľkých nasledujúcich zásadných výhrad:

- DPD/CRC ohrozuje štátnu suverenitu USA
- DPD/CRC podkopáva americké „rodinné“ hodnoty tým, že dovoľuje OSN, aby diktovalo americkým rodičom, ako majú vychovávať svoje deti
- Práva poskytované deťom sú príliš „liberálne“⁴. Znižujú autoritu rodiny a môžu viesť k tomu, že deti môžu dokonca začať proti svojim rodičom súdne konania.

Rozpísané obsirnejšie, dajú sa kontroverzie o DPD/CRC v USA zhrnúť (a súčasne aj analyzovať DPD/CRC) aj nasledovne:

- 1) Odporcovia ratifikácie poukazujú na hrozbu, že DPD sa môže stať zároveň tým, čo sa nazýva „supreme law“: teda zákonom, ktorý by bol nadradený Ústave USA.

Stúpenci ratifikácie na túto výhradu reagujú tvrdením, že USA môžu bez problémov podpísať DPD/CRC s tzv. „výhradami“, t.j. na základe legitímnych „RUD“⁵, čo umožní modifikovať podmienky ratifikácie, ktoré by zaručili nadradenosť Ústavy USA nad medzinárodno-právnym dohovorom OSN, ak by sa DPD/CRC a Ústava USA dostali do konfliktu.

³ Dôvody, prečo Dohovor (DPD/CRC) neratifikovalo Somálsko, sú pre účely tejto štúdie bezpredmetné, keďže ide o zlyhávajúci štát, ktorý nehrá nijakú modelovú úlohu v medzinárodnom spoločenstve a navyše má problémy s teritoriálnou identitou.

⁴ Odporcovia tým, že zdôrazňujú prílišný „liberalizmus“ dohovoru najskôr (nie explicitne – ide o konklúziu autora) poukazujú na to, že deťom sa poskytujú práva, ktoré patria skôr do oblasti „liberty“ ako „freedom“.

⁵ RUD – Reservations, Understandings and Declarations.

Súčasťou tejto voči výhrade je tvrdenie, že DPD/CRC neobsahuje nijaké direktívne princípy, čím má každý štát k dispozícii vlastné právne nástroje, kompatibilné s domácou legislatívou. Tým má údajne každý štát dostatočne veľký priestor, aby si zabezpečil prednostné právo na vlastnú, domácu legislatívu.

- 2) Ďalšou výhradou oponentov ratifikácie je tvrdenie, že DPD/CRC narušuje vzťahy medzi rodičmi a deťmi. Zástancovia ratifikácie sa ale odvolávajú na deklamatívne ustanovenia dohovoru, podľa ktorého je rodina základom spoločnosti a ktorý požaduje, aby deti vyrastali v rodine ako v tom najvhodnejšom prostredí pre rozvoj osobnosti dieťaťa.

Na nezastupiteľnú úlohu rodičov sa podľa zástancov ratifikácie jednoznačne poukazuje v preambule aj v jednotlivých článkoch DOP/CRC, menovite v článkoch 3, 5, 7 – 10, 14, 18, 22 a 27.

- 3) Inou výhradou je tvrdenie oponentov ratifikácie, že DPD/CRC obmedzuje slobodu rodičov voliť vlastnú cestu pri výchove dieťaťa.

Na túto kritiku odpovedajú zástancovia ratifikácie tým, že v celom dohovore Nie je možné nájsť normatívne ustanovenia, resp. direktívy pre spôsob, akým majú rodičia vychovávať svoje deti.

Nedorozumenie môže vzniknúť aj v otázke práv štátu a práv rodičov. Článok č. 5 Hovorí veľmi všeobecne, že vlády majú rešpektovať práva a povinnosti rodičov voči deťom.

- 4) Ďalšou položkou kritiky odporcov ratifikácie v USA je presvedčenie, že DPD/CRC považuje deti za príliš autonómne a za schopné prijímať rozhodnutia, ktoré majú prislúchať len dospelým (rodičom).

Odpoveďou zástancov ratifikácie je odkaz na volebné právo, ktoré je vyradené len Dospelým (rodičom) a dohovor nepožaduje nijaké zmeny volebných paradigiem, V otázke zmeny volebného práva (posunu veku rodičov) smerom „nadol“. DPD/CRC si (údajne) uvedomuje limity detí uplatňovať a vykonávať určité práva a podmieňuje schopnosti detí realizovať tieto práva v závislosti od ich zrelosti a

životných skúseností (čl. č. 5 DPD/CRC).

- 5) Zrejme najzávažnejšou výhradou odporcov ratifikácie v USA je obvinenie, že deti môžu podávať súdne žaloby proti svojim rodičom. Na túto výhradu odpovedajú zástancovia ratifikácie tvrdením, že deti smú svojich rodičov žalovať iba v špecifických a odôvodnených prípadoch ako hrubé zanedbávanie alebo fyzická ujma. Akákoľvek žaloba detí proti rodičom musí okrem toho korešpondovať s platnou legislatívou daného štátu (v USA s federálnou legislatívou alebo so zákonmi daného štátu Únie).

- 6) Ešte inou výhradou odporcov ratifikácie je obava z toho, že DPD/CRC dáva deťom slobodu rozhodnúť sa autonómne pre prípadné umelé prerušenie tehotenstva.

Aj tu argumentujú zástancovia ratifikácie zlou interpretáciou textu dohovoru.

DPD/CRC podľa ich názoru uprednostňuje domácu (štátnu, národnú) legislatívu

aj v tejto oblasti. Z pozície podporného empirického dôkazu poukazujú

zástancovia ratifikácie na skutočnosť, že to bol Vatikán (Svätá stolica), ktorý ako

jeden z prvých štátov ratifikoval DPD/CRC a že tento dokument ratifikovali,

okrem iných, aj dve krajiny, ktoré majú jedny z najprísnejších „protipotratových“

zákonov: Írska republika a Filipíny.

Nedorozumenie vraj pramení z toho, že DPD/CRC poskytuje deťom právo na

Súkromie, čo odporcovia ratifikácie interpretujú ako návod pre deti (mladistvých),

aby „mali potraty“ bez súhlasu rodičov. Zástancovia ratifikácie opäť argumentujú

článkami č. 5 a 14 DPD/CRC, v ktorých sa zdôrazňuje zodpovednosť rodičov za

výchovu detí. Tento argument, t.j. argumentáciu v článkoch č. 5 a 14 však

odporcovia ratifikácie považujú za veľmi vágny.

- 7) Vážnou výhradou odporcov ratifikácie je údajný „anarchizmus“ pri práve detí zvoliť si svoje náboženstvo. Deficit DPD/CRC nespočíva v tom, že dohovor požaduje, aby do práva detí zvoliť si vlastné náboženstvo nezasahoval štát, ale v tom, že poskytuje deťom právo spochybňovať otázky náboženstva a viery vôbec, čo podľa odporcov ratifikácie narušuje rodinnú výchovu.

Na túto výchovu reagujú zástancovia ratifikácie spravidla opäť len empirickým

odkazom na skutočnosť, že DPD/CRC ratifikovali tak Vatikán, ako aj viaceré krajiny so silnými náboženskými tradíciami.

Oponenti namietajú ešte niekoľko ďalších skutočností, čo vyplýva z vágnosti a všeobecnosti textu dohovoru. Tieto výhrady (napr. že DPD/CRC umožňuje deťom pripojiť sa a stať sa trebárs členom gangu, pochybných kultov alebo rasistických spolkov, DPD/CRC svojou liberálnosťou umožňuje deťom neobmedzený prístup k negatívnym informáciám, menovite k pornografii) však už očividne nevyvolávajú také emócie porovnateľné s predchádzajúcimi trecími plochami, keďže tieto problémy (tie posledne menované) sprevádzali moderné západné spoločnosti bez ohľadu na existenciu DPD/CRC.

11. AFRIKA A PRÁVA DETÍ

Afrika je kontinentom, ktorý má vo všetkých ohľadoch úplne najhoršiu povest' v oblasti dodržiavania práv detí. Tento stav sa vzťahuje predovšetkým na región SSA, aj keď zneužívanie detí vo veľkom meradle na politické, ideologické a vojenské ciele sa dajú konštatovať aj v Severnej Afrike a ostatných (arabských) krajinách širšieho Stredného východu (BMENA).⁶ Hlavné porušovania práv detí (tie nie sú, samozrejme, obmedzené len na Afriku, ale na tomto kontinente sú najvýraznejšie) sa dotýkajú predovšetkým piatich problematických okruhov, ktoré sú navzájom úzko prepojené:

- detskej migrácie
- detského otroctva
- detskej práce
- obchodu s deťmi
- zmluvného otroctva
- nasadzovania detí v ozbrojených konfliktoch (detských vojakov - detských geríl)

11.1. DETI A MIGRÁCIA

Uznanie práva detí na migráciu je jednou z najviac sporných záležitostí v dokumentoch

zapodievajúcimi sa právami detí. Práva detí v tejto oblasti môžeme často len dedukovať z nepriamych ľudských práv obsiahnutých v ľudsko-právnych dokumentoch⁷. Otázky práva detí na migráciu (politický azyl) nie sú celkom uspokojivo vyriešené, ak právo detí nie je výslovne regulované domácimi (národnými, štátnymi) legislatívami prijímajúceho štátu.

Z väčšiny ľudsko-právnych dokumentov (vrátane DPD/CRC) sa dá odvodiť záväzok každého štátu udeliť deťom základné práva poskytované aj dospelým jednoducho preto, že príslušné dohovory nešpecifikujú nijakú výnimku pre deti s povolením na pobyt a nehovoria o kategórii detí „bez občianstva“.

Vždy ale závisí od interpretačnej vôle daného štátu, ako sa správať k deťom, ktoré dorazia ako utečenci k jeho hraniciam z žiadajú o pomoc z rôznych dôvodov: ekonomických, humanitárnych, politických. Tento fenomén nie je obmedzený len na Afriku. V posledne menovanom prípade môže ísť, napríklad, o deti vo veku okolo 15 rokov, ktoré sa teoreticky môžu dostať cez hranice Severnej Kórey do Číny alebo o deti, ktoré sa samostatne dostanú do USA z Kuby, čečenské deti, ktoré ilegálne prídu do krajín EÚ, apod.

Kameňom úrazu v takých situáciách býva, že deti sú fakticky migrantmi bez rodičov. V spoločnosti rodičov je ich situácia jednoduchšia, pretože sa na nich automaticky vzťahuje právo, ktoré medzinárodné dohovory poskytujú v otázke migrácie ich rodičom. Ak migráciu

⁶ Každoročne, v „réžii“ OSN vydávaná publikácia Arab Human Development Report charakterizuje „arabský svet“ ako druhú výrazne stagnujúcu oblasť v súčasnom svete – spoločne s regiónom SSA.

⁷ Pozri vyššie priame či nepriame implikácie, ktoré vyplývajú pre deti z práv poskytovaných dospelým.

detí posudzujeme z ich práv obsiahnutých c DPD/CRC, potom by malo byť zohľadnené nasledujúce:⁸

- všetky aspekty DPD/CRC, ktoré hovoria o nediskriminácii detí
- toto sa tak vzťahuje aj na tie deti, ktoré migrujú bez sprievodu rodičov
- na deti sa vzťahuje aj Dohovor o ochrane práv migrujúcich pracovníkov („workers“)⁹ a členoch ich rodín
- Parlamentné zhromaždenie Rady Európy (PZ RE) prijalo Odporúčanie č. 1093 o vzdelávaní detí migrantov¹⁰
- iné odporúčanie PZ RE (č. 1596) pojednáva o situácii mladých migrantov v Európe

Tu treba mať opakovane na pamäti, že ide o interpretáciu z dielne Rady Európy (takou interpretáciou sa africké a iné rozvojové krajiny nemusia riadiť) a navyše ide len o odporúčania tejto organizácie.¹¹

11.2. DETSKÉ OTROCTVO

Tento negatívny fenomén (opäť sa výrazne objavujúci najmä v Afrike, aj keď nie iba tam) sa fakticky už rovná nasadzovaniu detských vojakov v ozbrojených konfliktov, ale pojem „detské otroctvo“ sa vzťahuje aj na nevojenský kontext. V každom prípade, nasadzovanie detí v ozbrojených konfliktov ako tzv. „detských vojakov“ sa považuje za najbrutálnejší prejav javu označovaného ako „detské otroctvo“ alebo „moderné detské otroctvo“. Forma znásilňovania detí v podobe ich zneužívania ako detských geríl sa v masovom meradle objavuje predovšetkým v Afrike.

Detská gerila sa považuje za najsmutnejší prejav detského otroctva. Popri vojenskom otroctve detí sa táto nerest bežne manifestuje aj v extrémnej – otrockej – forme detskej práce alebo v sexuálnom otroctve.

11.3. DETSKÁ PRÁCA

Detská práca (najmä ak neberieme len jej extrémnu – otrockú – podobu) presahuje africký kontinent a rozvojový svet vôbec napriek tomu, že je výslovne zakázaná už v Dohovore o ľudských právach z r. 1948. Keďže hranica medzi „dieťaťom“ a „mladistvým“ sa často určuje na základe národných legislatív (často podľa „kľúča 15/18“ – t.j. pred dosiahnutím veku 15 rokov ide o dieťa, rozmedzie 15. – 18. roku života označuje „mladistvého“, „mladistvú“), je v podstate nemožné určiť počet detí, ktoré sú zneužívané na nelegálnu

⁸ Treba upozorniť, že tu ide o interpretáciu DPD/CRC z pozície Komiséra pre ľudské práva Rady Európy (Thomasa Hammerberga – 2007).

⁹ European Convention on the legal status of migrant workers (1977)

¹⁰ Recommendation 1093 on the education of migrants' children (1989).

¹¹ Hammerberg sa však súčasne odvoláva aj na odporúčanie Vysokého komisára OSN pre utečencov v otázke detí migrantov.

detskú prácu. Niektoré zdroje tvrdia, že nelegálna detská práca postihuje cca. každé šieste dieťa na svete.¹²

Tento údaj je ale len ťažko overiteľný práve vzhľadom na problémy s posúvajúcou sa hranicou medzi deťmi a mladistvými. Údaj hovorí o 250 miliónoch „detí“, ktoré sú protiprávne používané na detské práce a špecifikuje mimoafrické krajiny:

- Južná Amerika: 60 miliónov
- India: 44 miliónov
- Bangladéš: 15 miliónov
- Mexiko (súčasť nie Južnej, ale Latinskej Ameriky): 11 miliónov

V rozvojovom svete, špecificky v Afrike sa tieto a podobné údaje o deťoch dajú len ťažko verifikovať (preto sa údaje o Afrike ani neuvádzajú) z nezávislých (nevládných a mimovládnych) zdrojov. Navyše, nie vo všetkých krajinách sú jasne vymedzené práva a povinnosti, podľa ktorých detí smú alebo nesmú pracovať.¹³

11.4. OBCHOD S DEŤMI

Porušovanie tohto práva dieťaťa sa opäť vzťahuje nielen na rozvojové štáty (v určitej miere sa vyskytuje aj v krajinách „východnej Európy“ v podobe odovzdávania detí na kontroverzné adopcie), ale opäť je to fenomén, s ktorým sa stretávame predovšetkým v Afrike a rozvojovom svete vôbec.

Pojem „obchod s deťmi“ nie je úplne presne vymedzený: pokrýva sa totiž v mnohých oblastiach s detskou prácou. V pravej podobe sa obchod s deťmi prejavuje v prvom rade v obchode s maloletými dievčatami, ktoré sú zneužívané na sexuálne služby. Aj pri definovaní obchodu s dievčatami je však treba rozlišovať medzi vekom dievčat (legálna „sexuálna spôsobilosť“) v jednotlivých krajinách rozvojového sveta. V tejto oblasti býva často rešpektované zvykové právo a legitímny sexuálny vek dievčat býva často výrazne nižší než vo vyspelých západných krajinách.

11.5. ZMLUVNÉ OTROCTVO

Táto forma diskriminácie detí je dnes takmer výlučne sústredená do rozvojového sveta a opäť predovšetkým do Afriky, aj keď sa masovo vyskytuje aj v mnohých ázijských krajinách. Ide tu o splácanie dlhov nesolventných rodičov, ktorí veriteľovi poskytujú svoje deti buď ako zástavu, záruku alebo pracovnú silu.

¹² *Kindersache – Krieg in Nahost. Moderne Sklaverei.* In: http://www.kindersache.de/politik/default.htm?a=/.sklaverei/moderne_sklaverei.htm.

¹³ V Spolkovej republike Nemecko, ktorá sa chváli vysokým štandardom dodržiavanie práv detí, nesmie napr. dieťa pracovať do 13. roku svojho veku vôbec. Od trinástich rokov smie pracovať len s povolením svojich rodičov, ale maximálne dve hodiny denne a len v taxatívne vymedzených profesiách (činnostiach) ako predaj novin, opatrovanie domácich zvierat, nákupy, „poslíčkovské“ služby...).

11.6. „DETSKÉ GERILY“

Od 90. rokov minulého storočia panuje voči Afrike presvedčenie, že ide o vojensky (z hľadiska ukončenia vojenských konfliktov) nevládnuteľný región. Táto mienka sa až do zviditeľnenia konfliktu v Darfúre dotýkala najmä konfliktov v tzv. subsaharskej Afrike (SSA). Súčasný pokusy o krízový manažment (priorita „Afrika“ zo strany OSN a od r. 2005 aj EÚ) sa stále ešte zameriavajú na túto časť kontinentu. Pre túto potrebu je aj z bezpečnostno-vojenského aspektu treba zovšeobecniť, že „subsaharská Afrika“ je regiónom takmer päťdesiatky (48) krajín, ktoré sú špecifické vysokou hustotou vnútorných aj medzištátnych konfliktov.

Zasahovanie vonkajšieho sveta do bezpečnostno-vojenských záležitostí Afriky sa v ostatných rokoch ukázalo ako mimoriadne neúčinné. Zlyhanie politickej roviny pri riešení katastrofickej situácie sa stalo zrejším špecificky počas britského predsedníctva v EÚ (1. polrok 2005), keď sa „Afrika“ konečne dostala do povedomia EÚ ako jedna z troch prioritných geografických oblastí. Problematika „Afriky“ predstavuje multidimenzionálnu záležitosť: často nie sú presne stanovené hranice medzi jednotlivými štátmi, poprípade tieto hranice nerešpektujú etnické línie. Napriek tomu, že obdobie pred samostatnosťou sa považuje za negatívum („kolonializmus“), práve po získaní samostatnosti sa mnohé krajiny vrátili k predkoloniálnemu *modus vivendi*. Menovite ku kmeňovému riadeniu krajiny, lenže už za použitia výdobytkov post-koloniálnej civilizácie, t.j. aplikácie moderných vojenských technológií pri riešení etnických a geografických sporov. „Zlyhávajúce štáty“, defektná ekonomika a inštitucionalizovaná korupcia sa tak stali atribútmi *zabudnutého kontinentu*.

Skepsa voči možnosti priviesť Afriku prinajmenšom na politickú úroveň Latinskej (najmä vyspelých častí Južnej) Ameriky sa netýka iba oficiálnych štruktúr rozvinutého sveta (EÚ, Austrália, Severná Amerika a „vyspelé“ krajiny Ázie), ale aj mimovládnych organizácií, ktoré sa s striedavým úspechom pokúšajú o „paliatívne“ riešenia humanitárnych kríz v treťom svete a najmä v Afrike.

Pre EÚ (odvodené od priorit OSN v rámci *Tisícročného projektu*¹⁴) vyplýva, že Európa je v súlade s cieľmi OSN v záujme vlastnej bezpečnosti zaviazaná napomôcť do r. 2015 dosiahnutie nasledujúcich zámerov:

- Zredukovať („na polovicu“) extrémnu chudobu a hlad a zvýšiť (v rovnakom pomere) prístup obyvateľstva k pitnej vode;
- Zaisťovať vykonávanie všeobecnej školskej dochádzky;
- Odstrániť nerovnosť pohlaví pri šanciach na vzdelávanie na všetkých vzdelávacích úrovniach;
- Znížiť o dve tretiny detskú úmrtnosť a o tri štvrtiny úmrtnosť matiek;
- Zvrátiť nepriaznivý vývoj AIDS/HIV, malárie a iných závažných ochorení;
- Zastaviť vyčerpávanie „prírodných zdrojov“.

Tieto ciele, ktoré si chcela EÚ osvojiť, sa vitálne dotýkajú bezpečnosti, ak ju chápeme v širšom než vojensko-politickom kontexte (tak ju chápe aj Európska

¹⁴ Jednak zo samotného „Tisícročného vyhlásenia“ (Millennium Declaration of 2000), jednak z vrcholných stretnutí v Monterrey a v Johannesburgu v r. 2002).

bezpečnostná stratégia). Samotná OSN si (očividne nekriticky) zjednodušuje svoje úlohy deklamáciami, ktoré nie ja sama schopná splniť. Fetišový dokument „Vo väčšej slobode“, ktorý sa stal aj symbolom neúspešného pokusu (dočasného) o reformu OSN, si nárokuje kompetenciu „osloviť hlavné príčiny nedostatku bezpečnosti“. Operuje dokonca s klasickými a niekedy veľmi abstraktnými pojmami „slobody“, ako ju chápe americký liberalizmus: „slobody od žiadosti“, „slobody žiť v dôstojnosti“ a „slobody od strachu“. Ide veľký cieľ, najmä ak do neho zapojíme nevďačnú prácu mimovládnych organizácií.

Pre ilustráciu niekoľko záznamov, ktoré pochádzajú ešte z počiatku 90. rokov, čiže z obdobia pred genocídou v Ruande. Demonštruje objektívne podmienenú neschopnosť mimovládnych organizácií pôsobiť v úlohe nadstraníckych, nie až tak nepolitických, ako skôr deklarovaných „nadpolitických“ aktérov:

*„Situácia sa zhoršuje v dôsledku lúpežných ozbrojených prepadov. Ďalšími obeťami sa zrejme stanú navrátilci (‘repatrianti’). Ak odmietajú odovzdať svoj majetok, zastrelia ich“.*¹⁵

*„Hneď po príchode sa konvoj dostal pod palbu. Ozbrojený sprievod opäťoval palbu mìnometmi“.*¹⁶

Projekty nespočetných mimovládnych organizácií (CARE bola v tom čase jednou z tých klasických, keďže fungovala od r. 1946) zlyhávali aj v oblasti, ktorú sa neskôr (v čase krízy v Iraku ešte pred inváziou USA v r. 2003) pokúšala legitimizovať OSN („Ropa za potraviny“). Ak zoberieme CARE ako modelovú MVO, ktorá sa usilovala o alternatívu k vládnej politike západných krajín, nedá sa povedať, že by mimovládne organizácie dokázali presvedčiť inštitucionalizovanú svetovú komunitu, že prinášajú iné a účinnejšie riešenie. Jej projektu „Potraviny za zbrane“ nechýbal západný materialistický humor, keďže sľubovala jedlo za to, čo pre Afričanov v daných štátoch jedine predstavovalo prežitie aj dôstojnosť: obranu. Samotná myšlienka sa zakladala na jednoduchej úvahe, totiž že zbraní je viac ako potravín. Napr. za jeden odovzdaný samopal (AK-47) ponúkala CARE jednorázovo 25 kilogramov kukurice plus presne stanovené množstvo fazúl, oleja a mäsových konzerv po dobu nasledujúcich 18 mesiacov.¹⁷ Smutným výsledkom ostáva, že „jedlo“ nezabralo. Totiž nie v tom zmysle, že by mu Afričania na sporných územiach konfliktu dali prednosť pred vedomím bezpečnosti či etnickej nenávisti.

11.7. AFRIKA A KOMISIA NA BUDOVANIE MIERU

V neustálom hľadaní riešenia pre najproblematickejší kontinent odhlasovali v r. 2005 Valné zhromaždenie aj Bezpečnostná rada OSN Komisiu na budovanie mieru (KBM).¹⁸ Táto

¹⁵ Správa pre kanadskú mimovládnu organizáciu CARE z Addis Abeby. In: Miller, Robert (ed.): *Aid as Peacemaker. Canadian Development Assistance and Third World Conflict*. Ottawa, Carlton University 1992, str. 173.

¹⁶ Tamže

¹⁷ Bližšie k činnosti MVO CARE in: www.carleton.ewb.ca.

¹⁸ Autor používa slovenský preklad (čo sa týka aj ďalších bezpečnostno-politických a vojensko-politických výrazov) podľa neoficiálnej normatívnej terminológie in: Šebesta, Štefan (ed.): *Euroatlantické partnerstvo: NATO v dokumentoch 1990 – 1999 a Partnerstvo pre 21. storočie* (NATO v dokumentoch z rokov 1999 – 2001, Bratislava, MZV a RC SFPA 2000 a 2002.

komisia mala tzv. post-konfliktným spoločnostiam zabrániť v recidíve, t.j. v návratu späť do vojnových pomerov potom, ako sa medzitým podarilo dosiahnuť aspoň prímerie. Komisia na budovanie mieru tak má pre budúcnosť znamenať prísľub „koordinovaného a integrovaného prístupu k postkonfliktnej rehabilitácii“ s cieľom dosiahnuť trvalý mier“.

O zriadení KBM sa rozhodlo na pôde VZ OSN a Afrika mala byť tým kontinentom, ktorý z tejto inštitúcie bude profitovať najviac. Celkom v súlade s praxou medzinárodných vzťahov sa dostavili výhrady iného zanedbávaného kontinentu (Latinskej Ameriky), čo sa prejavil v tom, že dve hlavné mocnosti Južnej Ameriky (Brazília a Argentína) sa zdržali hlasovania.

Vtedajší generálny tajomník OSN K. Annan nakoniec dospel ku kompromisnému vyhláseniu, že možnosti KBM sú obmedzené z toho dôvodu, že pre OSN je ťažké udržiavať mier v oblastiach, z ktorých predtým odišli mierové jednotky OSN.¹⁹

Vďaka britskému predsedníctvu sa agenda Afriky vrátila Európe zadnými dverami (Slovensko túto agendu zažilo v pozícii nestáleho člena OSN). Afrika nemôže ostať „zabudnutým kontinentom“ a pre EÚ sa črtá šanca deklamovať (na oficiálnej politickej rovine) niekoľko prístupov k riešeniu bezpečnostných (v zmysle komplexného pohľadu – pozri vyššie) problémov Afriky. Pre EÚ sa Afrika stáva nechceným bremenom a faktické zúfalstvo EÚ vyplýva z toho, že USA odmietajú preberať zodpovednosť za kontinent, ktorý na rozdiel od Európy nikdy nekolonizovali. Amerika má záujem o vzájomný obchod (ropa) a historicky sa snaží demonštrovať odpor k rasizmu EÚ tým, že poukazuje na občiansku integráciu Afroameričanov.

Pre deklamovanú „jemnú moc“ EÚ tak zrazu Afrika (podobne ako napr. Irán) ostáva hlavnou bezpečnostnou „výzvou“. Ide o kontinent, ktorý každoročne vykazuje nové a zlé bezpečnostné ukazovatele: upadajúca ekonomika v SSA a s ňou spojené deficity v indexe chudoby dnes vedú morálnu svetovú supervelmoc EÚ k tomu, aby začala v zmysle svojej bezpečnostnej stratégie rozmýšľať nad tým, že export bezpečnosti je prevenciou pred importom „nebezpečenstiev“. Inými slovami: Európa sa už nemôže naďalej spoliehať na USA (po prezidentských voľbách v USA v r. 2008 zrejme ešte menej ako predtým) a je na čase, aby si EÚ na svoju bezpečnosť priplatila. Ak to už nezvládla na Blízkom východe, začať môže v Afrike. Afrika je kontinentom, kde sa hromadia bezpečnostné problémy v kumulácii fenoménu utečencov (EÚ ich vracia a stavia proti nim ploty), islamistického terorizmu a neideologického (nemenej nebezpečného) pôsobenia medzinárodných zločineckých gangov.

Afrike môže EÚ bezpečnostne mimoriadne pomôcť najmä v inštitucionálnom rozmere. Afrika totiž navzdory fakticky nefunkčnej Panafrickej únii nemá potrebný medzinárodný vplyv. Jeden z najväčších nedostatkov SSA sa prejavuje v tom, že chýba vedomie identity, totiž „povedomie kontinentálnej súdržnosti“. Práve tlak EÚ na africké štáty v záujme praktického posilnenia inštitucionálnych štruktúr (o. i. v rámci Panafrickej únie) môže Európe najviac pomôcť pri implementácii morálnych deklarácií o zodpovednosti voči africkému kontinentu a pri riešení takého akútneho problému ako je problematika práv detí a existencia masovej účasti afrických detí v ozbrojených konfliktoch.

EÚ vychádza z toho, že úspech jej projektu po druhej svetovej vojne (projekt európskeho zjednocovania) je založený na prekonávaní ekonomických, politických a sociálnych rozdielov (toto poradie priorít nemusí byť v SSA to isté). EÚ, ktorá má od r. 2005 vzrastajúce problémy sama so sebou, tak musí brať na zreteľ integračné subštruktúry v Afrike (SSA), či už to je napr. ECOWAS²⁰ alebo SADC.²¹ V oboch organizáciách zaujímajú monopolné postavenie vojensko-politické veľmoci SSA, totiž Južná Afrika a Nigéria.

Zodpovednosť voči vlastnej bezpečnostnej doktríne (Európska bezpečnostná stratégia) teraz vháňa EÚ do pasce preberania záruk za zastavenie dovozu bezpečnostných hrozieb. Kompetencie KBM by sa tak mali na africkom kontinente (SSA) prednostne zameriavať na „zadržiavanie“ bezpečnostných hrozieb a rizík, ktoré vychádzajú z politizácie etnických, sociálnych a ekonomických ťažkostí SSA, menovite z postupu islamizácie kontinentu. Ak chce EÚ brať svoje záväzky voči SSA vážne, nemôže sa naďalej vyhýbať ani konštruktívnemu zasahovaniu do politických (volebných) zápasov. Keďže reprezentatívna demokracia je minimalistickým cieľom morálnej supervelmoci (EÚ), bude dobré reflektovať aspoň akési poučenia, ktoré vyplývajú z netransparentného vedenia volebných kampaní a z volebných výsledkov dosiahnutých v jednotlivých štátoch SSA.

Samotný vlastný bezpečnostný prínos EÚ pre stabilizáciu vývoja v SSA ostáva pre morálnu supervelmoc (EÚ) iluzórny. Dilemu deklamovaného a reálneho odrážajú ambície niektorých poslancov Európskeho parlamentu, ktorí hovoria o tom, že „Európa“ sa musí dosiahnuť schopnosť „viesť globálnu vojnu“, aby sa tak naozaj stala mierovým aktérom. Iba tak bude schopná zásadne prispievať k podpore „tretích“ krajín a k boji proti terorizmu. Inak nemôže byť o „civilnej mocnosti“ EÚ „ani reči“.

Nechýbajú hlasy, ktoré vidia záujem EÚ v SSA už dávnejšie skôr v defenzíve. Tieto názory sa dajú zhrnúť do predstavy o „pevnosti Európa“, menovite o odrážaní problémov, ktoré prichádzajú (už nie z „východnej Európy“), ale z Afriky. Týkajú sa predovšetkým akejsi profylaxie pred nebezpečenstvom malých a ľahkých zbraní, keďže žiadna africká krajina zatiaľ nedisponuje zbraňami hromadného ničenia. Zmienenu prevenciu si však niektoré politické kruhy v EÚ predstavujú nie ako náročnú prácu o odstránenie vlastníctva týchto zbraní v rukách Afričanov (SSA), ale ako karanténu proti možnému pašovaniu týchto zbraní do EÚ. Vzhľadom na moralistické postoje EÚ voči zvyšku sveta (najmä USA) ide o relatívne triezve postoje, v ktorých už nevidno veľikášsky mesianizmus.

11.8. DETSKÍ VOJACI VO VNÚTROAFRICKÝCH KONFLIKTOCH

Tento postoj EÚ („realistický“) vyplýva z poznania, že v Afrike sa problém so šírením „malých ľahkých zbraní“ (priamo da dotýka „detských geríl“) vyostřil ešte viac po skončení studenej vojny. Afrika (nielen SSA) vďačí za záplavu zbraní po r. 1990 práve bývalým komunistickým krajinám, ktoré sa potrebovali výhodne zbaviť (čo aj robili) obrovských zásob zbrojných arzenálov a „tajnými kanálmi ako metastázy“ nimi zaplavili celý svet“. Detskí vojaci boli ešte len v prvej polovici

²⁰ Hospodárske spoločenstvo západoafrických krajín (ECOWAS - Economic Community of West African States).

²¹ Juhoafrické spoločenstvo pre rozvoj (SADC - South African Development Community).

desiatych rokoch 21. storočia zapojení do 20 ozbrojených konfliktov (vojen) s tým, že v druhej polovici desiatych rokov 21. storočia sa situácia nijako nemenila.

Je pravda, že využívanie detských vojakov v boji za svätú vec revolúcie či etnických záujmov nie je obmedzené len na africký kontinent. Popri Afrike je táto prax častá napr. aj v Kolumbii, na Šrí Lanke, v Barme či na sporných palestínskych územiach. Z globálnejšieho pohľadu ide o jav, ktorý je rozšírený v Afrike, Ázii, Latinskej Amerike, Eurázii a na Strednom východe. Skutočne masový charakter však fenomén „detských vojakov“ dosiahol práve v Afrike. Ak sa má podľa odhadu UNICEF za to, že v r. 2005 sa na ozbrojených konfliktoch vo svete zúčastnilo okolo 300 000 detí v pozícii „detských vojakov“, len na Afriku pripadá takmer polovica z tohto počtu. Popri miliónoch detí, ktoré sa v Afrike stávajú obeťami občianskych vojen a revolúcií v svojich krajinách, ich boli desaťtisíce aktívne vťahnuté do ozbrojených konfliktov ako vojaci či teroristi. V Afrike majú v tomto smere získali v ostatných rokoch smutnú výnimočnosť Alžírsko, Angola, Burundi, Konžská demokratická republika (DRC), Libéria, Pobreží Slonoviny, Ruanda, Sierra Leone, Somálsko, Sudán či Uganda. Počet detských vojakov, žiaľ, neklesá. Podľa nezávislých kanadských odhadov pôsobilo v ozbrojených konfliktoch v prvých rokoch tohto tisícročia v Afrike aktívne preukázateľne vyše 120 000 detí, pričom niektoré z nich nemali viac ako osem rokov. Iste, tie najmladšie deti nie sú ešte používané ako vojaci so zbraňou v ruke, ich uplatnenie je rôzne: slúžia aj ako kuchári, poslíčkovia, vyzvedači, samovražední útočníci, „umiestňovači“ výbušnín či ako najrôznejšie návnady. Niektoré z nich dospelí vojaci jednoducho držia ako sexuálnych otrokov.

Dôvody ich prítomnosti v radoch bojujúcich strán konfliktu bývajú rôzne: niektoré z nich vojaci unesú, iné sa pridajú dobrovoľne. Robia to pre peniaze, ochranu, z fanatismu alebo preto, že chcú chrániť svoje rodiny. Niektoré z nich do armády či iných ozbrojených skupín z rôznych príčin predajú ich rodičia.

11.9. DEFINÍCIA „DETSKÉHO VOJAKA“ A JEHO POZÍCIA

Definícia „detského vojaka“ je sporná, pretože neexistuje ani univerzálne akceptovaná definícia „dieťaťa“, resp. veku, do ktorého je možné príslušnú osobu považovať za „dieťa“. Niektoré krajiny považujú pätnásť rok veku za hranicu, nad ktorou už osoba nie je označovaná ako dieťa (podľa Dohovoru o právach dieťaťa z r. 1989), zatiaľ čo iné za túto hranicu považujú vek 18 rokov (dodatok k tomuto dohovoru z r. 2002). Ak pristúpime na prvú definíciu, teda na dohovor z r. 1989, potom aj mnohé európske armády, napr. nemecký *bundeswehr*, využívajú detských vojakov, keďže v ňom v niektorých prípadoch slúžia vojaci, ktorí majú menej ako 18 rokov. Treba ale zdôrazniť, že rozpor medzi stanovením hranice na 15, popr. 18 rokov, sa v prevažnej väčšine prípadov netýka detských vojakov v Afrike, kde sú deti masovo zneužívané na službu v ozbrojených silách aj podľa Dohovoru z r. 1989.

Keďže detskí vojaci bojujú na oboch (alebo viacerých) znepriatelených stranách, dá sa povedať, že africké vojny sú do značnej miery detské vojny. Súčasne z toho však vyplýva, že v afrických vojnách sa deti aj navzájom vyvražďujú. Ich úmrtnosť je niekoľkonásobne vyššia než úmrtnosť dospelých vojakov. V priamych vojenských stretoch je hodnota detských vojakov mimoriadne nízka v porovnaní s dospelými, preto ich používajú na iné, ale súčasne tie najnebezpečnejšie akcie: nielenže napr. pokladajú míny, ale sú používané aj ako „testovači“ zamínovaného terénu; velitelia ich často stavajú na vysunuté kontrolné stanoviská; keďže sa nachádzajú v postavení čiastočných alebo úplných otrokov, vystavujú

ich za neposlušnosť brutálnym trestom.²² Velitelia ozbrojených zložiek majú s deťmi veľmi dobrú skúsenosť z toho hľadiska, že deti „sú schopné všetkého“. V dôsledku toho, že zväčša ešte nedisponujú nezávislým úsudkom, vykonávajú rozkazy bez rozmýšľania a patria k tým najkrutejším účastníkom konfliktu. Ak nie sú dostatočne tvárne, je celkom jednoduché zlomiť ich krutým zaobchádzaním, poprípade ich rezistenciu otupiť drogami a alkoholom.

V tých málo prípadoch, keď detskí vojaci dlhodobjšiu aktívnu účasť v ozbrojených konfliktoch prežijú a vrátia sa do civilného života, je už zväčša veľmi ťažké ich resocializovať. Trpia celým radom syndrémov vrátane stavov úzkosti, pocitov viny, precitlivenosti alebo naopak celkovej apatie. UNICEF, ktorý má resocializáciu takých detí na starosti, používa – často s malou úspešnosťou – najrôznejšie psychologické terapie, vrátane domorodých očistných a liečebných rituálov.

11.10. NAJVIAC POSTIHNUTÉ KRAJINY

Prakticky každá africká krajina, ktorá sa dostala do chaosu občianskej vojny, môže byť obvinená z toho, že na jej území využívajú ozbrojené sily detských vojakov. Najviac sa tento fenomén, samozrejme, týka tých nevládných ozbrojených skupín, ktoré vôbec nepodliehajú nijakej medzinárodnej kontrole. Mnohí velitelia ospravedlňujú používanie detí tým, že im vlastne nahrádzajú rodičov, ktorí zahynuli alebo zomreli na AIDS, poprípade sú neznámi. Je prirodzené, že zväčša ide o deti z chudobných rodín a o osirelé deti, poprípade o deti, ktoré sú samotné nakazené vírusom HIV. Jednotlivé milície navyše vedú akúsi konkurenčnú vojnu o také deti s cieľom zabezpečiť si ich pre seba ešte predtým, kým ich získa iná ozbrojená skupina.

V odbornej publicistike sa uvádza niekoľko krajín, ktoré sú povestné tým, že detských vojakov dlhodobjšie využívali alebo využívajú. Problém spočíva v permanentnosti vnútroafrických konfliktov. S ukončením občianskych vojen v Sierra Leone a v Angole sa napr. tisícky detí mohli vrátiť z prostredia aktívneho konfliktu a pokúsiť sa o reintegráciu do civilného života. V tom istom čase však vypukli konflikty v Libérii a v Pobreží Slonoviny, ktoré mali za následok nielen nábor tisícok nových detských bojovníkov z týchto krajín, ale aj opätovné zapojenie mnohých detí zo susedných krajín, ktoré boli predtým „demobilizované“. Organizácia Human Rights Watch konštatovala nárast detských vojakov v dvoch západoafrických krajinách – v Libérii a v Sierra Leone – na počiatku roku 2005. Detskí vojaci sa tam opakovane zúčastnili na vojnových zverstvách, či už v radoch Národného vlasteneckého frontu oslobodenia Libérie (NPFL)²³ alebo v Zjednotenom revolučnom fronte Sierra Leone (RUF)²⁴. Tri štáty Západnej Afriky – Sierra Leone, Libéria a Pobreží Slonoviny – tak ostávajú v súčasnosti hlavnou scénou pre nasadzovanie detských vojakov do ozbrojených konfliktov. V prípade Pobrežia Slonoviny nie sú však obviňovanými len nevládni rebeli, ale priamo vláda tejto krajiny, ktorá údajne (tvrdenie HRW - Human Rights Watch) regrutuje detských vojakov aj v susednej Libérii.

Zrejme najhoršia bola situácia v Kongu (DRC). Odhaduje sa, že na severovýchode krajiny (provincia Ituri) bol ešte v r. 2003 každý tretí bojovník detským vojakom, pričom mnohé

²³ Front National Patriotique du Liberia.

²⁴ Front Uni Révolutionnaire de Sierra Leone.

z týchto detí mali menej ako desať rokov. V súvislosti s návratom konfliktných situácií v DRC v r. 2008 sa opäť objavuje hrozba predchádzajúceho scenára. Podobné informácie prichádzali v polovici desiatych rokov 21. storočia z východného pobrežia Afriky, konkrétne zo západnej Ugandy.

Zneužívanie detí na vojnové aktivity v Afrike predstavuje len vrchol ľadovca, keďže zatienňuje iné deficity tohto kontinentu: detské (nevojenské) otrokárstvo, genocídu v Darfúre, ktorej obeťami sú predovšetkým deti, epidémiu AIDS, masovo rozšírenú detskú prácu. Táto situácia sa momentálne zdá beznádejne neriešiteľná. Raz od nej svet dáva ruky preč preto, že sa bojí ostrej reakcie islamských, najmä arabských štátov, ktoré genocídu čiernych Afričanov v Sudáne niekedy označujú aj za spravodlivú vojnu proti neveriacim a keď aj nepoužívajú takú terminológiu, existuje tu elementárna solidarita medzi arabskými a vôbec muslimskými krajinami. Inokedy sa rezignovane konštatuje, že tichá katastrofa v Afrike upadla do zabudnutia zoči-voči boju proti medzinárodnému terorizmu.

12. ZÁVER A AGENDA PRE SLOVENSKO AKO ODPORÚČANIA

- Dá sa predpokladať, že interpretácia dokumentov o právach dieťaťa nebude predmetom diskusií v Rade OSN pre ľudské práva podobne ako týmto predmetom nebude otázka ratifikácie DPD/CRC v USA a výhrady oponentov.
- Diskusia o údajných či reálnych slabých miestach medzinárodných dohovorov (najmä kľúčového dokumentu ako DPD/CRC) je absurdná, ak porovnáme problémy dospelých s interpretáciou práv dieťaťa alebo ak porovnáme problémy detí z vyspelých krajín s katastrofálnou a zhoršujúcou sa situáciou detí v rozvojových krajinách, špecificky na africkom kontinente.
- Situácia detí v subsaharskej Afrike je najtragickejšia v prvom rade v súvislosti s priamym nasadzovaním detí do ozbrojených konfliktov.
- V súčasnosti je opäť najvážnejšia situácia v Demokratickej republike Kongo (DRC). Spomedzi mnohých krajín Afriky, ktoré sa tu spomínajú, sa v r. 2009 opäť dostaví v plnej sile humanitárna kríza, ktorá sa výrazne začala črtiť na jeseň 2008 zlyhaním mierovej misie OSN.
- Skomplikovaná ľudsko-právna situácia sa najskôr negatívne premietne opäť do postavenia detí a do ich zneužívania v ozbrojených konfliktoch. Medzinárodné jednotky OSN v DRC na jeseň 2008 očividne prestali zvládať situáciu a dostali sa pod tlak domácej vojnové reality, keďže mierové misie OSN sú jednoznačne skôr operáciami na udržanie mieru (peace-keeping), popr. na budovanie alebo nastolenie mieru (peace-building, peace-making) než operáciami na vynútenie mieru (peace-enforcement).
- Ak mierové jednotky OSN prestanú situáciu definitívne zvládať a stanú sa terčom útokov ozbrojencov zo znepríatelených frakcií, prestanú byť schopné – vzhľadom na svoj nebojový charakter – svoju misiu plniť.
- Bez masovej intervencie ďalších strán disponujúcich vojenskými spôsobilosťami (NATO, EÚ) nebude možné zabrániť novej humanitárnej kríze a kritickému situácii, do ktorej sa dostanú milióny detí v DRC, z ktorých bude značná časť opäť nasadená do ozbrojených frakčných konfliktov v pozícii detských geríl.
- Vývoj v DRC má mnoho spoločných charakteristík s inými krajinami v regióne SSA, predovšetkým ale Západnej Afriky.
- Mierový proces spojený s procesom politickej a spoločenskej tranzície tam síce v polovici nultých rokoch 21. storočia naštartoval ambiciózny program odzbrojenia, demobilizácie a reintegrácie (DDR) pre cca. 150.000 ozbrojencov (vrátane 30.000 detí), ale už v r. 2006 konštatovala Národná komisia pre odzbrojenie, demobilizáciu a reintegráciu (CONADER)²⁵, že cieľ sa nepodarí splniť v dôsledku finančných deficitov a technických problémov. V tom čase (2006) sa len vo vládných ozbrojených silách DRC stále nachádzalo vyše tretiny detí z celkového počtu „bojovníkov“.²⁶
- Ešte horšie, v niektorých častiach krajiny (najmä na východe DRC), kde permanentne pretrvávajú vojnový stav a ozbrojené zrážky, sú deti neustále (bez ohľadu na zhoršenie situácie na jeseň 2008) regrutované do ozbrojených síl a znepríatelených frakcií, pričom má ísť často o deti, ktoré boli ešte len prednedávnom demobilizované v rámci programu DDR.
- Ide jednoznačne o začleňovanie týchto detí do nevládných a protivládnych ozbrojených skupín len preto, že vláda (CONADER) nebola ani s pomocou zahraničia schopná (z vyše uvedených deklamovaných dôvodov) zabezpečiť po ich demobilizácii aj ich reintegráciu do civilného života.

²⁵ Commission nationale de desarmament

²⁶ Podľa definície dieťaťa pod 18 rokov - t.j. detí a mladistvých.

- Upozorňovať na túto problematiku ako nie iba na humanitárnu, ale ako na detskú humanitárnu krízu veľkej časti celého kontinentu (so znalosťou faktov) by bolo efektívne využitie členstva v Rade.

13. POUŽÍVANÉ SKRATKY

BMENA – Broader Middle East and North Africa

CONADER - Commission nationale de disarmament

DDR – Desarmament, Demobilization, Reintegration/disarmament, demobilisation, reintegration)

DPD / CRC - Dohovor o právach dieťaťa (Convention on the Rights of the Child)

DRC – Demokratická republika Kongo (Democratic Republic of Congo)

ECOWAS - Economic Community of West African States

HRW - Human Rights Watch

KBM – Komisia na budovanie mieru (Peace-building Commission)

NPFL - Národný vlastenecký front oslobodenia Libérie (Front National Patriotique du Liberia)

PZ RE – Parlamentné zhromaždenie Rady Európy

RUF - Zjednotený revolučný front Sierra Leone (Front Uni Révolutionnaire de Sierra Leone)

SADC - Juhoafrické spoločenstvo pre rozvoj (South African Development Community)

SSA – Subsaharská Afrika (Sub-Saharan Africa)

UNCRC – Dohovor OSN o právach dieťaťa (UN convention of the Rights of the Child = DPD/CRC)

14. POUŽITÁ LITERATÚRA

Adamus, Vladimír: *Mezinárodní dokumenty o lidských právech*. Praha, Linde Praha, a. s. 2000, 495 str.

Afrique de l'Ouest: guerriers errants recrutés dans de nouveaux conflicts. In: <http://hrw.org/french/docs/2005/04/13/liberi10477.htm>.

Afrika: Die regionale Integration und Kooperation in Afrika suedlich von Sahara. Auszug aus: Mair, Stefan: Afrika – aus Politik und Zeitgeschichte, Africme 2004 – 2006. In: Bundeszentrale fuer politische Bildung, in: http://www.bpb.de/themen/6CR273,2,0,Die_regionale_Integration_und_Kooperation_I.

Aktuálně – Aktuální témata – Vzdělání a populační rust. In: <http://www.unicef.cz/index>.

Bezpečnostní politika – obchod s lidmi – prostituce. In: <http://www.mvcr.cz/bezpecnost/obchod/msituace.html>.

Côte d'Ivoire: Les anciens enfants soldats sont recrutés pour la guerre. In: <http://hrw.org/french/docs/2005/03/30/cotedi10407.htm>.

Creation of Peacebuilding Commission, Emergency Response Fund Highlights. In: GA/104444 (Sixtieth General Assembly HIGHLIGHTS), 27. 12. 2005.

Děťští vojáci. In: <http://jedensvet.cz/skoly/download/debates/28.pdf>.

Európska bezpečnostná stratégia (“Europe for a better world” - “European Security Strategy”), December 2003.

DRC: Children at War, Creating Hope for the Future.

In: <http://www.amnestyusa.org/document.php?lang=e&id=engafr620172006>.

DRC: The Catastrophe Looming Unless UN Troops Receive Reinforcements. In: <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/drc-catastrophe-looming-unless-un-troops-receive-reinforcements-20081030>.

Experten schlagen Alarm: „Afrikas Kriege sind Kinderkriege“. In: N24. In: <http://www.n24tipp.de/nachrichten/ausland/?a20030622170130...>

General Assembly (GA/AB/3716). In: <http://www.un.org/News/Press/docs/2005/gaab3716.doc.htm>.

Goodman, James: „Global Governance“ and the New Colonialism. In: www.globalresearch.ca. In: AG Friedensforschung an der Uni Kassel. In: <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/Globalisierung/g8-anna.html>.

Hammerberg, Thomas: *Children in migration should get better protection*. In: http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/070806_en.asp.

Human Development Reports – United Nations Development Programme: Human Development Report 2007/2008.

In: http://www.google.sk/search?hl=sk&rlz=1G1GGLO_SKSK289&q=Arab+Human+Development+Report+2007&btnG=H%C4%BEada%C5%A5&meta=.

Kindersache – Krieg in Nahost. Moderne Sklaverei. In: http://www.kindersache.de/politik/default.htm?a=./sklaverei/moderne_sklaverei.htm.

Kindersoldaten: Morden statt Mathe. In: *Extra: Vergessene Kriege.* In: <http://www.stern.de/politik/ausland/509556.html?eid=509766>

Kindersoldaten, Opfer und Täter: Stirbt die Seele, stirbt der Mensch. In: <http://www.wrohr.info/wrohrcom/html/modules.php?name=Cont...>

Kindersoldaten: keine Verbesserung der Situation. Kinder und Jugendliche in mindestens 20 Ländern an der Front. In: Neuer Bericht zu Kindersoldaten/Weltreport 2004.

Koltermann, Ulrike (Schweizerische Kampagne gegen Personenminen): *Kriege im Schwarzen Afrika sind Kinderkriege.* In: <http://www.uxo.ch/news/?nr=563>

Koetter, Wolfgang: *Grosses Leid durch kleine Waffen! 250 000 Kindersoldaten sind in 20 Ländern im Kampfeinsatz.* In: <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/Kleinwaffen/koetter.html>.

Ľudské práva (Výber dokumentov OSN). Bratislava, Archa 1995, Nadácia Milana Šimečku, 155 str.

Medzinárodná ochrana ľudských práv (Výber dokumentov). Bratislava, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva 1995, 239 str.

Miller, Robert (ed.): *Aid as Peacemaker. Canadian Development Assistance and Third World Conflict.* Ottawa, Carlton University 1992, str. 173.

Nečej, Elemír: *Dalšie regióny (subsaharská Afrika, Latinská Amerika, Austrália a Oceánia).* In: *Panoráma globálneho a bezpečnostného prostredia 2003 – 2004*, Bratislava, IBOŠ 2004, str. 241.

Ochrana ľudských práv v Slovenskej republike prostriedkami vnútroštátneho a medzinárodného práva. In: Slovenská informačná agentúra – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Bratislava 1995.

Ohne Frieden und Sicherheit kommt kein Wohlstand zustande. In: AG Friedensforschung an der Uni Kassel. In: <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/Globalisierung/g8-anna.html>.

Plan d'action de l'acdi pour la protection des enfants. In: Agence canadienne de développement international. In: [http://www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/pdf/\\$file/protection_des_enfants.pdf](http://www.acdi-cida.gc.ca/INET/IMAGES.NSF/vLUIImages/pdf/$file/protection_des_enfants.pdf)

Prednáška Vysokého predstaviteľa EÚ pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku Javieru Solanu v Inštitúte bezpečnostných štúdií EÚ (EUISS), výročná konferencia EUISS, Paríž 26. 9. 2005. Pre vnútornú potrebu skrátené aj vo forme tlačenej prednášky: Javier Solana: *Speech by the European Union High Representative for the Common Foreign and Security Policy*, Paris, 26 September 2005.

Richter, Luise: *Deutsche Interessen in Afrika: Langfristige Engagement auf dem "Kontinent der Potenziale"*. In: KAS/Auslandsinformationen, č. 8/2005.

UN creates new body to help states out of war. In: <http://www.alertnet.org/thenews/newsdesk/N20257472.htm>.

UN Creates a Peacebuilding Commission. In: www.chickenfootstew.com/archives/world_affairs/index.html.

Všeobecná deklaráce lidských práv. In: Světové dokumenty. Ostrava, Aries (rok vydania chýba, aj keď ide o reprezentatívnu publikáciu).

Vergessener Kontinent... In: http://vistaverde.de/news/Politik/0310/29_afrika.htm.

Warten auf den Internationalen Strafgerichtshof.

In: <http://www.wrohr.info/wrohrcom/html/modules.php?name=Cont...>

West Warns of Crisis in DRC.

In: http://www.news24.com/News24/Africa/News/0,,2-11-1447_2419970,00.html